

Directa

Gener 2024
#574
5€

**Vellesa
venuda**

Directa

EDITA

La Directa SCCL

Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1
08028 Barcelona
Tel.: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
Dipòsit legal: B 16982-2016

La DIRECTA s'imprimeix a Lerigraf SL,
C. de la Premsa, 2, Alcoletge, Lleida.

Aquesta publicació intenta escriure
amb un llenguatge no racista, no sexista
i no androcèntric.

La *Directa* no comparteix necessàriament
les idees expressades als articles d'opinió.

La DIRECTA ha rebut enguany una subvenció de
la Generalitat de Catalunya, que representa
menys d'un 5% del pressupost
de la cooperativa.

General:

directa@directa.cat
Redacció Catalunya
redaccio@directa.cat
Redacció País Valencià
paisvalencia@directa.cat

Edició

Eloi Latorre

Correcció

Miriam Tijani

Coordinació web

David Bou, Gemma Garcia,
Jesús Rodríguez, Ester Fayos,
Meritxell Rigol

Coordinació País Valencià

Ester Fayos

Administració i subscripcions

Jordi Vilaró

Coordinació fotografia

Victor Serri

Coordinació d'art

Maria Conill

Comunicació

Carla Benito

Xarxes socials

Anna Celma

Publicitat i distribució

Míriam Blàzquez

Coordinació audiovisuals

Marta Pérez

Coordinacions de la revista:

Sota focus

David Bou i Jesús Rodríguez

Sobiranes

Guillem Martí i Tere Alberó

Fórmules

Gerard Casadevall, Maria Marín
i Vilar i Lluís Pascual

Decreixement

Ester Fayos

Indirecta

Mariana Cantero

Vincles

Ester Fayos

Rebost

Giuseppe Savino, Sara Romero
i Jordi Garcia

La central

Victor Serri

Internacional

Oriol Andrés, Berta Camprubí
i Joan Mas

L'entrevista

Gemma Garcia i Giuseppe Savino

Ideari

Adrián Crespo i Eloi Latorre

Imperdibles

Eloi Latorre

De memòria

Clara Asín, Gemma Martínez
i Eloi Latorre

Pensament

Adrián Crespo i Laia Alsina

Accents

Gemma Garcia i Jesús Rodríguez

Caplletra

Irene Selvaggi i Miriam Tijani

Som cooperativa

Carla Benito

L'espina

Carlos Villafranca

Hi han col·laborat:

Portada:

Victor Serri
Maria Conill

Textos:

Gemma Garcia
Meritxell Rigol
Marc Campos
Lluís Pascual
Patricia Dopazo
Gustavo Duch
Maria González Aran
Jordi Campabadal Graus
Sara Romero
Saül Gutmann
Josep Maria Royo
Irene Molina
Jordi Beltran Gimeno
Pau Grau i Mira
Edu Abad Cabedo
Carles Soriano Clemente
Anna Plans
Míriam Alemán Calatayud
Sílvia Merino Navalón
Clara Martínez Hernández
Marga Coll Isern
Martina Marcet

Fotografies:

Victor Serri
Maria Conill
Ona Cano
Elena Bulet

Il·lustracions:

Edu Polo Bosch
Núria Garcia Traveria
Maria Conill
Ra Malazo
Wara Luque de Ormaechea
Hugo Cornelles
Helena Anillo
Júlia Diumenjó

Projecte gràfic:

Amaia Moran
Andrea Maresch
Gaizka Pagonabarraga
Gerard Casadevall
Pau Fabregat

[Mirar]

L'exegesi d'una fotografia és sovint un procés pretensions i pedant.

Només en la fotografia documental i sobretot en el fotoperiodisme, podem afegir informacions, en un petit peu de foto: per donar context, referència, veracitat.

Tanmateix, el que vol dir-nos una fotografia va molt més enllà del que es pot contenir en aquestes línies.

Agafant-li la paraula al teòric de l'art anglès John Berger, "el significat d'una imatge no es pot reduir a una senzilla explicació, sinó que es revela per mitjà de la contemplació i la interpretació personal".

Des que vam estrenar l'edició mensual, a les pàgines centrals de la revista que teniu a les mans publiquem una fotografia de gran format. Quin sentit té posar una imatge a doble pàgina? Estem suggerint que les imatges són perfectament vàlides per competir amb les paraules quan es tracta d'explicar històries?

Evidentment, totes les imatges tenen informació, potser més de la que podem imaginar. Però no es tracta només d'això. Amb "La central" estem, de fet, obrint un parèntesi temporal. Per mirar, observar, contemplar. Una mirada no és més que "un acte d'entrega, una forma de connectar-se amb el món i amb la vida que ens rodeja". Perquè, al cap i a la fi, són aquests moments en què realment podem veure-hi. I, com que –tornem a Berger– "la forma en què veiem les coses depèn de com les entenem, i la forma com les entenem depèn de com les veiem", ens reflectim en aquestes imatges, per entendre-les i entendre'ns millor. Entrem en un espai que quasi ja no és periodisme sinó art, i l'art, al cap i a la fi, "és una forma de resistència, una resposta creativa a l'opressió i la injustícia".

Victor Serri

Coordinador de fotografia

Residències de

gent gran a cop de benefici

TEXT: **GEMMA GARCIA**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI I MARIA CONILL**

Amb el 84% de les places de llars geriàtriques privatitzades als Països Catalans, grans grups controlats per fons d'inversió com DomusVi, Colisée, Orpea, Vitalia Home o Amavir fan negoci. Treballadores i familiars denuncien greus mancances en les condicions laborals i en la qualitat de l'assistència a les residents

Som cura, som llar. Junts cuidant les persones. En el centre, tu. La nostra llar és la teva llar... Són alguns dels missatges amb què grans grups inversors publiciten les seves residències per a gent gran. En una societat cada vegada més envellida, les cures s'han convertit en un nínxol de negoci molt lucratiu. DomusVi, Colisée, Orpea, Vitalia Home o Amavir són alguns dels gegants del sector geriàtric amb presència als Països Catalans, darrere dels quals s'amaguen fons d'inversió internacionals com Intermediate Capital Group (ICG), EQT, CVC Capital Partners o Creadev.

Amb una taxa de rendibilitat estimada que arriba fins al 5,5%, els fons d'inversió francesos, britànics o escandinaus cada vegada han anat copant més espai i han transformat la fisonomia d'un sector en procés de concentració empresarial. La consultora immobiliària internacional JLL és molt optimista. En un informe de juliol de 2023 assegura que l'envelliment i l'augment de l'esperança de vida de la població "garanteix la demanda a llarg termini" i xifra en 5.700 milions la inversió necessària per cobrir la necessitat de llits per a residències de gent gran estimada l'any 2030. Dins del sector immobiliari, els equipaments geriàtrics ja generen més beneficis que la inversió en oficines, residències d'estudiants o habitatges de lloguer. El 2022, la facturació del sector va incrementar-se un 6,5%, fins a assolir els 4.900 milions d'euros a l'Estat, segons l'Observatori Sectorial DBK.

El camp per recórrer és extens. A banda de places residencials privades, les empreses i fons d'inversió n'ofereixen de concertades -és a dir, llits en centres privats finançats amb diners públics- i, alhora, s'ocupen de la gestió d'algunes residències públiques. El periodista Manuel Rico, corresponsal a l'Estat espanyol del portal *Investigate Europe* i autor del llibre *Vergüenza! El escándalo de las residencias* (Planeta, 2021), encara destaca una altra via de transmissió de diners públics a grans grups empresarials: el que anomena "xec residència". Es tracta de la prestació econòmica vinculada al servei (PEV), que assigna l'administració per ajudar a costejar la plaça en un centre privat. Sigui quin sigui el camí, la privatització del sector és gairebé total: d'acord amb les dades facilitades pels governs català, valencià i balear, el 84% de les places residencials als Països Catalans estan en mans privades. Mentre que a Catalunya el percentatge s'acosta al 90%, a les Illes se situa en el 71%.

INVERSIONS A CURT TERMINI

Als canvis en la piràmide d'edat, Rico hi suma l'enfonsament de les caixes d'estalvi, que controlaven grans grups residencials, i l'aprovació de la llei de dependència entre els elements fonamentals que van atraure l'aterratge d'inversió internacional: "Van veure que hi havia diners i que una bona part podia anar a parar a mans privades". Tot i que encara hi ha una porció dels centres regentats per entitats del tercer sector -sobretot ordes religiosos adscrits a l'Església catòlica-, la majoria dels

llits residencials estan en mans de societats mercantils. A més dels fons d'inversió, hi ha grans grups arrelats a cada territori, com Sanitas, L'Onada o Mutuam -a Catalunya-, i Savia, Gesmed o Ballesol -al País Valencià.

La diferència, alerta Rico, és que els fons anomenats de *private equity* (inversió privada), "entren amb la idea de fer un gran *pelotazo*". Són vehicles dissenyats per fer-se amb el capital d'un negoci de forma temporal, durant cinc o set anys, generalment en empreses que no cotitzen en borsa i, transcorregut el termini, revendre l'actiu i liquidar generoses plusvàlues a les seves inversores. Per extreure el màxim rendiment possible en el sector geriàtric, Rico recalca que solen aplicar dues opcions: "o habiliten més places -que estan limitades per l'espai físic- o retallen despesa, i això significa fer-ho en personal i alimentació, dos elements que influeixen moltíssim en la qualitat de vida de la gent gran".

Però la gestió de les residències no és l'únic negoci que desperta l'interès del capital internacional, també hi ha l'immobiliari. Es donen situacions en què l'empresa operadora de la residència no és la propietària de l'immoble. Per Rico, en processos de concentració és habitual que les empreses venguin els edificis com una forma per reduir el deute. Una de les societats líders a l'Estat espanyol en el negoci immobiliari de les residències és la socimi Adriano Care, una tipologia de mecanisme d'inversió dedicat al lloguer que està exempt de l'impost de societats. Gestionada per Azora -coneguda i condemnada judicialment per incorporar clàusules abusives en els contractes de lloguer-, en l'actualitat, la socimi té 22 residències a l'Estat espanyol -3.875 places-, cinc de les quals als Països Catalans. La darrera operació va consistir en la compra de la residència DomusVi Claret de Barcelona per 18 milions d'euros, el mes de març. També per mitjà d'una socimi, Healthcare Activos lloga edificis a Orpea, Colisée, DomusVi i Amavir.

Com indica Rico, "cal comprendre el model de negoci per entendre el que passa dins les residències". Abans dels impactes devastadors de la pandèmia del coronavirus, diverses veus del sector ja alertaven que calia revisar-lo. María José Carcelén, presidenta de la Coordinadora de Familiars de Residències 5+1, insisteix que cal fixar-se en les condicions que hi havia abans que arribés la covid-19: "El 2017 ja denunciàvem la privatització de l'atenció sanitària, la manca de personal i de control".

MILEURISTES AMB RÀTIOS SOTA MÍNIMS

Moltes famílies de residents i treballadores de centres geriàtrics coincideixen a detectar els mateixos problemes en una gran part dels equipaments i conclouen que les males condicions laborals es tradueixen en una atenció deficient a un segment vulnerable de la població. Però moltes de les fonts consultades en aquest reportatge, prefereix mantenir l'anonimat per por a represàlies laborals o afectacions a les residents.

Des que va migrar de Sud-amèrica a Catalunya fa setze anys, Maria -que fa servir un pseudònim- ha dedicat gran part de la seva vida laboral a atendre persones grans com a gericul-

El 2022, la facturació del sector va créixer un 6,5%, fins a assolir els 4.900 milions d'euros a l'Estat espanyol, segons l'Observatori Sectorial DBK

tora a una residència del grup privat DomusVi, que disposa de places concertades amb la Generalitat de Catalunya. Té por i insisteix a preservar la localització del centre: “No em puc permetre perdre la feina, però estem molt pressionades i esgotades”, reconeix. Explica que les treballadores viuen “en una roda de hàmbster: moltes companyes agafen baixes per estrès i no se substitueixen, un fet que esgota la resta. Hem arribat a ser dues gericultores per atendre 47 residents”. Hi ha jornades que només disposa de tres minuts per aixecar del llit i “preparar” cada persona ingressada: “No arribem al menjador per esmorzar a l’hora que toca, és impossible”, reconeix angoixada. Per una jornada completa cobra uns mil euros en dotze pagues, més el plus d’antiguitat i un extra quan treballa els diumenges. El perfil majoritari de la precarietat laboral en les residències, com en general en els serveis de cures a la gent gran, és el d’una dona migrada.

Fonts de DomusVi asseguren a la *Directa* que la política de l’empresa en salaris s’ajusta a convenis i que en “casos puntuals”, quan hi ha baixes per malaltia entre el personal, “s’adeqüen els torns per continuar proporcionant una atenció de qualitat als residents”. Efectivament, el conveni vigent a Catalunya -que aplica increments anuals retroactius i només inclou les residències privades amb més del 60% de finançament públic- estableix 1.127 euros bruts per a una gericultora i 1.512 per a una infermera, que en un centre d’atenció primària cobra de mitjana uns 400 euros més al mes. El conseller de Drets Socials de la Generalitat, Carles Campuzano, considera que “cal millorar les condicions laborals” i sentència que “el sistema de dependència ha fet fallida a l’Estat” i “cal revisar-lo de dalt a baix”. Les entitats amb ànim de lucre són les que menys remuneren l’hora de feina, segons un informe so-

bre els serveis de cures a Catalunya, elaborat per Espai Zero Vuit i l’Observatori DESC. Les de Catalunya són les taules salarials més precàries dels Països Catalans: al País Valencià, el salari base d’una gericultora està fixat en 1.112,30 euros bruts mensuals i a les Illes, en 1.300. Al conjunt de l’Estat, la situació és similar, excepte a Biscaia i a Guipúscoa, on després d’una vaga que va durar 68 dies en el primer cas i 262 en el segon, es van aconseguir increments salarials molt destacables.

Segons Carcelén, a la precarietat econòmica, s’hi sumen unes ràtios “del tot insuficients”, que a sobre no es compleixen. La normativa vigent a Catalunya estableix 28 professionals d’atenció directa -com personal gericultor, d’infermeria, de medicina, de psicologia i de treball social- i 12 d’indirecta -com ara responsables de cuina, de manteniment o de gestió- per cada cent residents, quan es tracta d’un nivell baix de dependència. En el nivell més alt, la Generalitat incrementa l’atenció directa fins a 42 professionals. “Des de 2010, el Departament [de Drets Socials] no ha revisat la quantitat ni els perfils professionals del personal necessari per atendre una complexitat assistencial en augment”, lamenta Victor Echandiz, portaveu de la plataforma Estels Silenciats. En l’actualitat, l’edat mitjana de la població confinada a residències, segons la conselleria, ja és de 86 anys i mig, i la majoria d’ingressades presenten un grau II, de dependència severa. Campuzano ho reconeix: “Som conscients que és necessari incrementar les ràtios i hi estem treballant, tot i que aquest no és l’únic mètode per garantir-ne la qualitat”.

La mare de Carme -també demana protegir la seva identitat- va patir un ictus fa tres anys i té el grau de dependència severa reconeguda. Mentre espera l’assignació d’una plaça concertada en una residència del grup Amavir, n’ocupa ►

**Natàlia Masferrer
amb la seva mare,
Amada Fernández**

“Per fora sembla un hotel, és un edifici molt bonic i ofereix molts serveis, però quan t’hi endinseu, tot canvia”

Residència d’Orpea

**Ester Pascual amb la seva
mare, Juana Asencio**

“L’empresa estalviava en alimentació i la meua mare va perdre trenta quilos en divuit mesos”

Residències de Colisée i DomusVi

► una de privada. Desesperada, mostra a la *Directa* un reguitzell de correus electrònics que els darrers mesos ha fet arribar a la direcció amb queixes pel tracte rebut: “Em diuen que si no estic contenta, m’endugui la mare a un altre lloc”. Viu en carn pròpia la manca de personal i relata que ha acabat ocupant-se de moltes tasques que pensava que assumiria el centre. Sovint, quan la visita, assegura que hi ha una gericul-tora per a 32 persones durant el torn de tarda i una per a 48 residents a partir de les nou de la nit. “He arribat a trobar la seva medicació a terra o entre els llençols. A vegades he vist que la mare tenia cops i ningú en sap res”, assevera.

El seu relat encaixa perfectament amb el de Lali -de nou, nom fictici- qui, des que va arribar a Catalunya, ha treballat com a auxiliar de gerontologia i des de fa anys ho fa en una residència de la mateixa empresa, Amavir. “Vaig arribar a aixecar del llit una vintena de persones cada matí i el 2013 vaig caure en una depressió per estrès. Així i tot, vaig decidir

queixar-me i denunciar el tracte a les treballadores i els residents”, relata. Lali recorda situacions caòtiques: “A la planta de dependents totals s’ajuntava l’esmorzar amb el dinar. Per estalviar temps, moltes auxiliars no utilitzaven les grues i es produïen més accidents. La higiene tampoc era l’adequada”. Segons descriu, la situació ha millorat una mica, però juntament amb algunes companyes es van arribar a plantejar fer vaga. Com a reflexió de fons, expressa que “com a societat vam començar a *aparcar* les persones dins d’un edifici sense pensar i acordar en quines condicions” i reivindica que és una feina que requereix “confiança entre treballadora i resident i, sobretot, escolta”.

Les històries coincidents es repliquen en residències de diferents grups empresarials arreu del territori. Per Natàlia Masferrer, qui té la seva mare en un centre del grup Orpea a Girona, tot és aparença: “Per fora sembla un hotel, és un edifici molt bonic i ofereix molts serveis, però quan t’hi en-

Àngel Lanás i la seva filla

“Li van prescriure una medicació que el deixava estabornit. Crec que no van valorar les interaccions amb la neuròloga”

Residència de Mutuam

Carmen Ortiz i les seves germanes amb la seva mare, María García

“Les ràtios no es complien, hi havia personal sense titulació, errors en la medicació i mala alimentació i higiene”

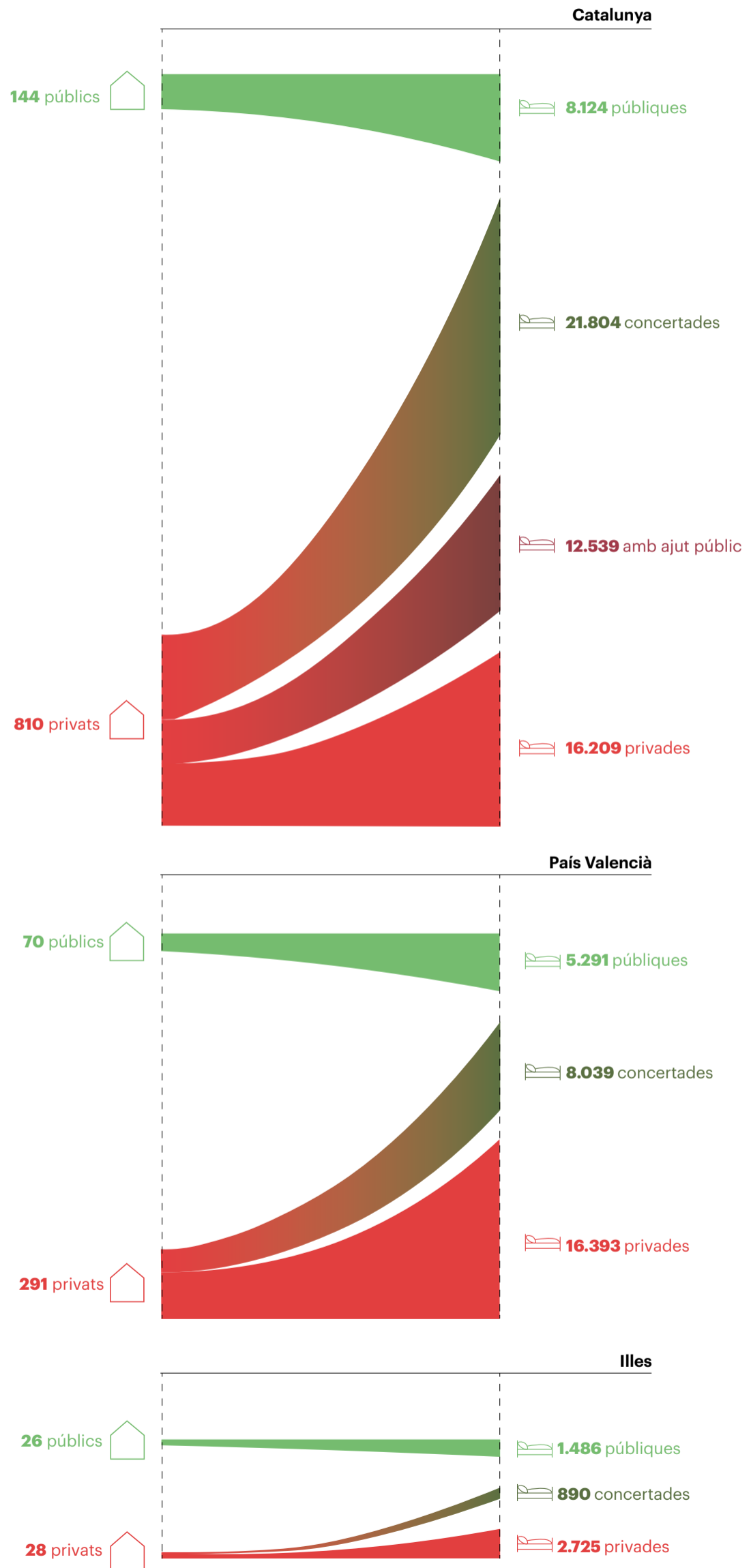
Residència de Colisée

dinses, tot canvia”. Assegura que al centre no li administren la medicació a la seva mare, que hi ha gent que espera una hora als passadissos perquè la posin al llit i que no es canvi en els llençols quan toca o que sovint no hi ha tovalloles als lavabos. Com amb la resta de testimonis, ressona la mateixa conclusió: “No hi ha prou personal”. Des del juliol, Masferrer s’ha dedicat a recopilar les anomalies que li han fet arribar diverses familiars d’ingressades al centre: una resident va caure de matinada i va romandre al terra del bany més d’una hora, segons un d’aquests relats; un altre va picar el timbre a la nit per anar al lavabo, però com que ningú hi anava es va aixecar i va caure; un familiar denuncia que el seu pare va estar nu en calçotets a la cadira de rodes durant hores i una altra va trobar dos comprimits a la bossa de la medicació de la seva mare que eren d’un altre resident.

El subministrament de la medicació també va alertar Cristina Lecina, que va tenir el seu company ingressat a la

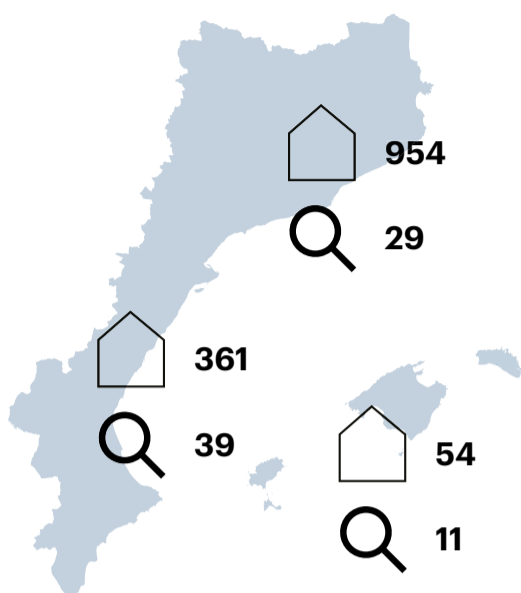
residència Mutuam Collserola, una empresa que gestiona onze centres geriàtrics a Catalunya, sis dels quals de titularitat pública, i que alhora presta l’atenció sanitària en 124 residències per concessió directa del sistema sanitari públic CatSalut. “Tenim constància que el tercer dia ja li van prescriure una medicació forta que el deixava estabornit. El meu company ja prenia molts medicaments i crec que no van valorar bé les interaccions, ni en cap moment ho van consultar amb la neuròloga de referència”, exposa. Durant poc més de dos mesos, va ingressar quatre cops a urgències fins que va morir a la residència per una aturada cardíaca. En aquell moment, Lecina recorda que no hi havia cap infermera al centre, tot i que, al seu web, Mutuam publicita que n’hi ha les 24 hores: “Amb la informació de les anotacions he pogut comprovar que molts cops no hi havia servei d’infermeria a la nit i en moltes ocasions les assistents clíniques feien funcions d’infermeria”. ▶

La privatització de les residències geriàtriques als Països Catalans

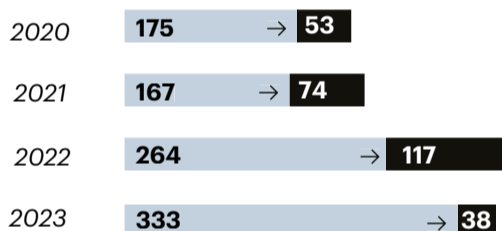
 Centres
 Places

Nombre d'inspectores en relació al total de centres

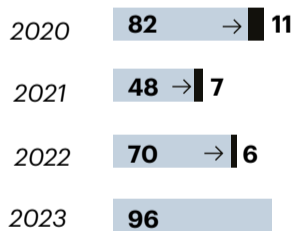
Inspeccions i negligències

Catalunya

Fins al 30 d'octubre de 2023.
El nombre de denúncies només inclou les residències públiques i privades amb places públiques.

País Valencià

Fins al 15 de desembre de 2023.

Illes

Sense dades de Formentera.
Les dades de Mallorca no estan desglossades per anys.

Inspectores

Denúncies

Sancions

Principals grups privats del sector

Gestors de residències	Places totals	Centres
DOMUS VI	4.405	33
COLISÉE	2.866	25
SAVIA	2.657	22
BALLESOL	1.962	15
GESMED	1.918	23
SANITAS	1.791	12
L'ONADA	1.545	17
VITALIA HOME	1.105	7
SOLIMAR	1.064	8

Llars sancionades de grans empreses amb places públiques

Llar	Infraccions greus	
	Infraccions molt greus	u
DOMUSVI BONANOVA	●	●
DOMUSVI BONANOVA	●	●
DOMUSVI CAN BUXERES	●	●
DOMUSVI REGINA	●	●
DOMUSVI SABADELL		●
DOMUSVI SABADELL		●
ORPEA BARCELONA GUINARDÓ	●	
ORPEA BARCELONA GUINARDÓ	●	
COLISÉE EL MIRADOR DE BARÀ	●	●
COLISÉE JARDINS DE VALLDOREIX	●	●
COLISÉE JARDINS DE VALLDOREIX	●	●
AMAVIR HORTA	●	●
AMAVIR TEIÀ		●
SANITAS RESIDENCIAL LES CORTS	●	●
CLECE VITAM CERITÀNIA	●	●
L'ONADA ALCANAR		●
BALLESOL BADALONA		●

► NETEJA, MENJAR I ATENCIÓ SANITÀRIA DEFICIENTS

Ester Pascual, presidenta de l'Associació de Residències Dignes de la Comunitat Valenciana (Recova), ha patit males experiències en dos dels grans grups que operen a l'Estat espanyol. La seva mare va ingressar a la residència Altabix d'Elx (el Baix Vinalopó), controlada pel Grup Colisée a través de la filial La Saleta Care SL, i va acabar la seva vida al centre L'Aljub, de Domus Vi, a la mateixa capital del Baix Vinalopó. Precisament, la de Colisée és una residència de titularitat pública, però la Generalitat Valenciana va adjudicar la gestió durant quatre anys a aquest grup per onze milions d'euros l'octubre de 2019 -l'anterior gestor privat havia estat la gestora de serveis Clece. "L'empresa estalviava en alimentació i la meua mare va perdre trenta quilos en divuit mesos", denuncia Pascual. Gràcies a la insistència d'algunes familiars, múltiples inspeccions han acabat acreditant les queixes.

Entre els anys 2020 i 2021, la Generalitat Valenciana va detectar en aquest centre diverses anomalies: l'ús de llençols en mal estat, brutícia en les caixetes de fàrmacs, registres de medicació incongruents, incompliment de les ràtios de personal, falta de diligència en l'ingrés hospitalari d'una resident, deficiències en els menús, manca de cortines, persianes trencades, falta d'adequació sanitària o un tracte indigne a un usuari. L'adjudicació ja ha caducat, però el centre continua funcionant amb el mateix model concertat, malgrat el llarg historial d'advertències del síndic de greuges valencià i les nombroses sancions imposades per l'administració autonòmica, que sumen més de 100.000 euros.

RECOVA també ha posat el focus a la residència DomusVi L'Aljub que, com 129 centres més del País Valencià, té places concertades: "Ens coneixem les estratègies: en comptes d'auxiliars, contracten ajudants d'oficis varis; i en lloc d'infermeres, auxiliars", assenyala Pascual. L'Associació denuncia que hi ha "menys

personal del necessari" i per això, en alguns moments, les residents estan "sense supervisió" i "les gericultores administren medicació, quan ho haurien de fer infermeres". Precisament, el 19 de febrer, el grup DomusVi s'enfronta a un judici per la mort de 74 persones a la residència d'Alcoi durant la pandèmia, l'any 2020, el percentatge de morts sobre el total de residents més alt dels que es van produir en aquell moment a tot l'Estat espanyol.

A Eivissa també coneixen de ben a prop el grup francès Colisée. Carmen Ortiz i els seus germans van estar visitant la seva mare cada dia a Sa Residència, fins que va morir fa un parell de mesos. Relata que es van espantar amb "la quantitat de negligències" de què eren testimonis: "Les ràtios no es complien, hi havia personal sense titulació, errors en les pautes de medicació i deficiències en l'alimentació i la higiene". La del Grup Colisée és l'única residència privada per a gent gran a l'illa i disposa de 114 places, la majoria de les quals, 84, són concertades.

A causa de la falta de personal, Ortiz recorda veure residents immobilitzades amb subjeccions físiques perquè no s'aixequessin, d'altres fent-se les necessitats als bolquers perquè ningú les podia acompanyar al lavabo i, fins i tot, ingressos hospitalaris per deshidratació. "Hi ha una clara degradació de la gent gran i el més desesperant és que l'administració mira cap a una altra banda", sentència.

Gràcies a l'organització i les denúncies de familiars, agrupades en l'associació Fadigma, el mes d'abril va haver-hi una inspecció del Consell Insular en aquest centre, el resultat de la qual es va fer públic per mitjà de la Cadena SER-Radio Ibiza. El dictamen, efectivament, va constatar que la residència incomplia la ràtio de personal mínim, perquè només hi havia onze cuidadores amb la titulació adequada i amb contracte en vigor, quan en calien 34. A més, part de la plantilla exercia tasques per

a les quals no tenia la titulació necessària. A sobre, la inspecció destaca que l'equip gestor no va presentar les prescripcions mèdiques de les usuàries amb subjeccions físiques ni l'autorització de les familiars quan el Consell ho va requerir. El 19 de setembre, *ElDiario.es* va avançar que la Fiscalia de les Balears havia denunciat quatre treballadores del centre geriàtric per un presumpte delictes d'intrusisme laboral, en haver exercit d'infermeres sense la titulació homologada.

MOLTS CENTRES, POQUES INSPECCIONS

A l'illa d'Eivissa es van presentar sis denúncies l'any 2022 i quatre el 2023 contra la residència de Colisée, segons el Departament de Benestar Social, Família i Igualtat del Consell. De la desena de denúncies, fins avui, només quatre s'estan tramitant i una ja ha derivat en un procediment sancionador, però encara no s'ha imposat la sanció. Mentre que a Menorca no consta cap procediment sancionador entre 2020 i 2023, a Mallorca són tretze les residències que han estat objecte de sanció, d'un total de 82 denúncies.

Al País Valencià, segons la Generalitat, de les 296 denúncies interposades des de 2020 fins al 2022, només 24 han conclòs amb expedient sancionador i, en l'actualitat, la Inspecció de Serveis Socials compta únicament amb 39 professionals destinats a les 361 residències així com a altres recursos. A Catalunya, on només hi ha 29 inspectores, però 954 residències, les xifres es disparen. Només el 2022 es van detectar 238 infraccions molt greus a 116 centres, segons dades obtingudes per la *Directa* per mitjà del portal de transparència de l'administració catalana. Pel que fa a la tipologia, destaquen l'incompliment de condicions d'higiene i salut, l'administració correcta dels medicaments, així com la manca de personal i el fet d'immobilitzar i restringir la capacitat física o intel·lectual de les usuàries per mitjans

mecànics o farmacològics. Des del 2020 fins al 20 d'octubre de 2023, la Generalitat de Catalunya ha incoat 282 expedients amb sanció ferma contra residències.

Però, per Victor Echaniz, d'Estels Silenciats, això és només la punta de l'iceberg: "El control de l'administració pública és nefast, amb pocs inspectors i només una vegada a l'any. A més, Drets Socials no ha fet res per informar les famílies dels seus drets i assegurar canals oberts per rebre-les". Echaniz va presentar una denúncia a la Conselleria que va ser desestimada perquè, segons li van dir, "calia donar més marge al nou director". Així i tot, aquests darrers anys, residències de grans grups inversors, com DomusVi, Orpea, Colisée o Amavir, han estat sancionades a Catalunya. Per Manuel Rico, si la normativa fos exigent, les inspeccions serioses i les sancions realment dissuasives, es resoldria una gran part dels problemes. De fet, anticipa que els grans grups i fons d'inversió desapareixerien del sector perquè el seu marge de benefici es reduiria.

"CUIDAR" DES DE LUXEMBURG I JERSEY

Per garantir resultats econòmics positius folgats, els vehicles inversors solen recórrer a l'enginyeria financera. Resseguir l'estructura empresarial dels gegants amb interessos en el sector geriàtric requereix un trajecte de milers de quilòmetres. El Grup DomusVi, que té la seu a Vigo, és el líder d'aquest àmbit a l'Estat espanyol, amb 143 residències, 32 de les quals als Països Catalans. Està controlat pel fons inversor privat britànic Intermediate Capital Group (ICG), que té filials a territoris amb escassa pressió fiscal per a les societats privades, com Luxemburg o l'illa de Jersey; aquest darrer és el destí on van a parar, per mitjà d'una trama de més de vint societats, bona part dels beneficis que obté Geriavi, SA, matriu del grup residencial, segons una informació publicada pel portal *Infolibre* l'any 2020.

Amb major o menor mesura, els destins i l'arquitectura societària es repliquen en altres grans grups internacionals. El grup geriàtric francès Colisée va passar a mans del fons d'inversió suec EQT Partners l'any 2020, el qual també va adquirir el portal immobiliari Idealista, que opera des de Luxemburg. També en aquest petit país europeu es radica la seu central del fons de capital britànic CVC Capital Partners, que controla el grup de residències Vitalia Home, amb un miler de places entre Catalunya i el País Valencià. Fins fa menys d'un any, l'accionista majoritari de la multinacional francesa Orpea era el fons Canada Pension Plan Investment Board (CPPIB), fons públic del país nord-americà. I Planiger, SA, matriu de la marca Amavir -que té tres residències a Catalunya-, pertany al fons Creadev, fundat per la família francesa Muillez.

Per Rico, l'estructura empresarial sempre té com a objectiu liquidar el mínim d'impostos. I per aquesta raó emergeixen els vincles amb Jersey o Luxemburg. Mentre que l'illa del mar del Nord està reconeguda oficialment com un dels paradisos fiscals més prolífics d'Europa, pel grau de privacitat i opacitat de l'activitat societària que hi té lloc, Luxemburg no està inclòs en aquesta llista de la UE, però organitzacions com Oxfam i Tax Justice Network l'assenyalen com un dels principals forats fiscals del món. "Viuen dels diners públics, gestionen places concertades i residències públiques, i no paguen els impostos aquí", denuncia el periodista.

María José Carcelén defensa amb convicció un model de residència cent per cent públic en què no existeixi la possibilitat de fer negoci. "L'administració ha de garantir condicions dignes per a l'última etapa de la vida. El resident no és un moble. Cal formació, millors condicions laborals i reconeixement social", resumeix. ●

Patronals, lobbisme i portes giratòries

Les agrupacions empresarials del sector sociosanitari s'han posicionat davant l'administració com a referents de l'atenció a persones grans dependents i marquen les polítiques públiques

TEXT **MERITXELL RIGOL**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI I MARIA CONILL**

“Quina diferència hi ha entre un centre públic i un de concertat? Cap, és una qüestió d'estructura dels serveis, res més”, defensava Cinta Pascual, presidenta de l'Associació Catalana de Recursos Assistencials (ACRA) i vicepresidenta de l'associació empresarial Foment del Treball Nacional, en una compareixença al Parlament de Catalunya, l'any 2022, davant del Grup de Treball d'Anàlisi de l'Impacte de la Covid-19 a les Residències de Gent Gran. Amb aquest mateix plantejament a la base, fa poc més de mig any que la conselleria catalana de Drets Socials va signar amb els sindicats majoritaris i patronals del sector un acord de base per construir un sistema de Serveis Socials “propi de Catalunya”. Aquest sistema “propi”, que no públic, és considerat “estratègic” per ACRA, representant del 70% de les empreses privades dedicades a prestar recursos assistencials per a la gent gran.

Actualment, el sistema d'atenció a la dependència no troba fissures de fons entre el que persegueixen les patronals del sector i el que projecten els serveis socials i de salut de les administracions públiques. La “col·laboració” publicoprivada és la base damunt la qual s'apuntala la resposta pública a la creixent necessitat de proveir cures professionals a cada cop més persones grans.

Entre altres demandes, les patronals reclamen més finançament públic per atendre els centres i fer que el sistema sigui “viable”. En el cas català, ja està en marxa un grup de treball que ha d'actualitzar els preus dels serveis gestionats. ACRA en forma part.

La patronal majoritària també participa en altres espais de treball amb les conselleries de Drets Socials i de Salut catalanes, a més de mantenir reunions habituals amb alts càrrecs dels departaments. Entre 2020 i 2023, més d'un centenar. Amb qui més trobades ha mantingut ACRA -divuit en entre 2021 i 2022- és amb Montserrat Vilella, quan era directora general d'Autonomia Personal i Discapacitat, tal com queda reflectit en el portal de transparència de la Generalitat catalana. Anteriorment, aquesta especialista en psicologia clínica havia dirigit una residència per a persones amb discapacitat gestionada pel Grup Pere Mata, que té un seient a la junta directiva d'ACRA.

Sanitas, Grup Atlàntida, MútuaTerrassa o FIATC són altres grups empresarials representats a l'òrgan de direcció de la patronal. També el Grup Mutuam, dirigit per Francesc Brosa, qui va ser sotsdirector del Servei Català de la Salut entre 2011 i 2016, amb Boi Ruiz a la conselleria. El conseller del govern d'Artur Mas també provenia del sector sanitari privat: l'organització empresarial d'entitats sanitàries i socials Unió Catalana d'Hospitals (UCH) -més coneguda com La Unió- de la qual Brosa és vocal de la junta directiva.

GUANYAR “EFICIÈNCIA”

Les administracions han tendit a atorgar a les agrupacions d'empreses gestores de centres residencials la representativitat de “les residències”, com si la seva agenda respongués també a les prioritats globals d'usuàries, familiars i treballadores. Alhora, s'han habituat a reconèixer en els actors empresarials la font principal d'ex-

perta per diagnosticar necessitats i plantejar solucions. A més de la interlocució directa amb les administracions, hi ha contribuït l'estratègia corporativa d'elaborar informes per mitjà de projectes com l'Observatori de la Dependència de l'ACRA, o els estudis de la Fundació Edad&Vida, que es presenta com una plataforma “apolítica” orientada a liderar la transformació de l'atenció sociosanitària a la vellesa. Entre les impulsores d'aquesta entitat hi ha CaixaBank, el grup prestador de serveis Eulen, el gestor de residències de gent gran privades DomusVi o el grup mèdic Quironsalud. Eulen controla actualment també la presidència de la patronal estatal de referència del sector, l'Associació d'Empreses de Serveis per la Dependència (AESTE).

Organitzar congressos amb certa pàtina científica sobre dependència -on moltes de les ponents són veus vinculades a empreses lucratives- s'ha convertit en una eina per consolidar la capa d'expertesa amb què les representants empresarials del sector sociosanitari se solen presentar de cara a la societat. L'objectiu, en darrer terme, és vetllar perquè la seva agenda delimiti el marc des del qual es pensen i prenen les decisions públiques. N'és exemple el Congrés Internacional de Dependència i Qualitat de Vida impulsat per Edad&Vida. Des del celebrat a Barcelona el 2023, i durant com a mínim quatre anys, els departaments de Salut i Drets Socials de la Generalitat catalana en són coorganitzadors. Segons la Generalitat, la seva missió és “aportar coneixement” per construir un model d'atenció integrada social i sanitària.

Entre les ponències de la darra edició, hi ha hagut mitja dotzena de càrrecs del conglomerat de CaixaBank i les seves filials. També, una de l'ex-presidenta del Congrés espanyol Ana Pastor, ministra de Sanitat en el govern de José María Aznar (2002-04) i actual responsable de Sanitat a l'executiva del Partit Popular. Entre les col·laboradores de la fundació Edad&Vida, hi figuren diverses empreses de serveis socio-sanitaris, però també universitats i agrupacions professionals i, al consell assessor hi consta l'actual síndica de greuges de Catalunya, Esther Giménez Salinas. Al capdavant del programa del congrés, hi ha hagut Josep Maria Via, exdirectiu de l'Institut Català de la Salut i del Servei Català de la Salut, actualment consultor privat en matèria sanitària i assistencial. Entre molts altres càrrecs, també és vocal de la UCH i, durant el govern d'Artur Mas, va formar part del que es va anomenar Consell Assessor per a la Sostenibilitat i el Progrés del Sistema Sanitari, que es considera una peça fonamental en la construcció del relat de les polítiques de retallades de pressupost d'aquells anys.

María José Abraham, directora general d'Edad&Vida, en una compareixença al Parlament de Catalunya, va definir la fundació com un "institut d'investigació des de l'empresa en col·laboració amb el món acadèmic". Una de les propostes que hi va dur, en la línia de la integració social i sanitària -nucli dur de l'agenda d'aquesta organització-, fou la de transferir a l'atenció de les persones amb dependència una part del pressupost que actualment es dedica a la sanitat pública: "No es tracta de posar més diners al sistema, sinó que moltes coses que avui es fan als hospitals es puguin fer a les residències de forma efectiva", plantejava en la seva intervenció al Grup de Treball d'Anàlisi de l'Impacte de la Covid-19 a les Residències de Gent Gran, el 2022. Edad&Vida forma també part del patronat de l'Institut per al Desenvolupament i Integració de la Sanitat (Fundació IDIS) que aglutina asseguradores i altres empreses vinculades a la sanitat privada.

En la seva compareixença parlamentària, Abraham va oferir els estudis de la fundació com a base a tenir en compte en la presa de les decisions de l'administració, i va proposar que la seva fundació s'encarregués d'impulsar una investigació que mostri "l'estalvi de costos al sistema de salut que suposaria l'atenció dels usuaris als centres". L'actual directora general d'Edad&Vida ha treballat dues dècades a ISS Facility Services, una de les

grans empreses d'externalització de serveis, on ha ocupat càrrecs directius, entre d'altres, al sector de sanitat.

Un missatge similar va traslladar Jesús Cubero, qui fins a inicis de 2023 va ser secretari general d'AESTE quan va comparèixer davant del Grup de Treball de Sanitat i Salut Pública al Congrés de Diputats, el 2020. Aleshores va assegurar que "potenciar el model d'atenció socio-sanitària amb la col·laboració publicoprivada és apostar per un menor cost per les arques públiques" i comptar amb una "capacitat d'inversió i finançament fonamentals" per respondre a l'augment de l'envelliment i la cronicitat de les malalties en la població. Actualment, Cubero és responsable de la Fundació Hospitales Sanitas.

Per Victor Echaniz, portaveu de la plataforma Els Estels Silenciats, amb el sistema fonamentalment externalitzat d'atenció a la dependència, el que s'ha fet és "alimentar un monstre capaç d'imposar regles de joc a l'administració pública".

BENEFICI VERSUS BENESTAR

Cinta Pascual, directora de la gestora de clíniques privades L'Onada Serveis, presideix, a més d'ACRA, el Cercle Empresarial d'Atenció a les Persones (CEAPs), integrat per les patronals majoritàries del sector de la dependència d'una dotzena de territoris, entre els quals, el País Valencià, on el referent patronal és l'Associació de Residències i Serveis a Persones Dependents de la Comunitat Valenciana (AERTE) actua com a referent patronal.

Durant el govern del Botànic, l'organització va oposar-se al decret de tipologies de serveis socials impulsat per la conselleria d'Igualtat, que dirigia Mònica Oltra. AERTE va interposar un recurs al Tribunal Superior de Justícia per suspendre la norma.

Entre altres canvis, la mesura ampliava la ràtio de professionals a les residències i plantejava modificacions a les infraestructures, que podien reduir la capacitat dels centres. Amb l'entrada del PP al govern, ha quedat aturada.

En una entrevista al digital econòmic *Valencia Plaza*, José María Toro, president d'AERTE, criticava les modificacions perquè feien "poc interessant" el negoci. Toro -que va encapçalar la patronal com a substitut de María José Mira, fitxada pel socialista Ximo Puig i que el PP ha mantingut com a alt càrrec d'Hisenda al Consell valencià- argumentava que, en un model basat en la concertació, mesures com aquestes juguen en contra de garantir les places que calen a la població. ●

Una estudiant del màster d'Il·lustració de l'Escola d'Art i Disseny Barreira fan pràctiques de muralisme al pati de l'espai

Sobiranes

UNA PEDRERA D'ACTIVISME CULTURAL ENTRE ARROSSARS

TEXT: **MARC CAMPOS**
FOTOGRAFIA: **ONA CANO**

Naix Algrà, un espai de creació autogestionat i vinculat a la terra a l'Horta Sud de València, punt d'encontre de projectes que utilitzen les arts escèniques i plàstiques com a ferramentes polítiques

Silvio Rodríguez cantava: “¿Qué cosa fuera la maza sin cantera?”, puny en alt i guitarra en mà. Amb aquesta lletania de la cançó “La Maza”, el cantautor cubà es preguntava de què serveix una ferramenta si no la podem fer valdre, si no disposem de recursos materials, d’ideals, si no té capacitat de transformació. Una aixada sense terra per a llaurar, un pinzell sense mur, un teatre sense gent, una conversa sense diàleg. De la mateixa manera que qui pica pedra, les treballadores de tots els àmbits productius necessiten, per molt etèria que aquesta siga, una bona pedrera i una bona maça per a fer possible i dotar de sentit la seua faena. Així, les treballadores de l’art i de la cultura, des dels seus cossos i una bona pedrera d’idees, es valen d’imatges, cançons, danses i textos, ferramentes culturals amb les quals poden transformar la societat.

Amb aquesta filosofia de l’art com a agent de canvi social va germinar, a la matinada de l’any 2021, el projecte que ha eixit a la llum fa poc, brotant entre canyes i fang, sota l’emblema d’un puny sostenint una corbella i una garba d’arròs -tota una declaració d’intencions- i amb el nom d’Algrà.

En una antiga hípica abandonada, creuant la ferida del Pla Sud -el llit artificial del riu Túria- a les portes del parc natural de l’Albufera de València, esclata un projecte polític i cultural que aglutina diversos vessants artístics, sobretot les arts escèniques -teatre, circ i dansa- i gràfiques -il·lustració, cartelleria i muralisme.

Atirohecho, companyia de teatre polític de València -amb espectacles com *Ingovernables*, *Les solidàries* o *El mercado es más libre que tú*- i la companyia de circ feminista i rural Arritmados -amb propostes com *Yo pública* o *Pa i circ*- van ser les principals impulsores inicials d’aquest espai, un projecte que segueix l’estel del treball que durant els últims deu anys han dut a terme ambdues companyies. En paraules de Carla Chillida, actriu i directora d’Atirohecho: “Cercàvem un lloc on poder treballar conjuntament, als ritmes de la vida, treballar com es treballa la terra”. Les impulsores d’Algrà reconeixen que el projecte ve impregnat de l’esperit d’una època marcada pels efectes de la pandèmia del coronavirus, l’emergència climàtica i la decadència del sistema capitalista en el seu conjunt. De manera prou resumida: retornar a les arrels, a la terra, a la natura.

En el cas concret d’Atirohecho, el seu projecte de creació d’un espai propi, autogestionat i de classe per a la producció

artística; començà l’any 2016, al barri valencià de Patraix, en un entorn industrial envoltat de les antigues fàbriques de la Creu Coberta, amb el nom de La Internacional Teatral.

A eixa primera ubicació, allà on la ciutat ja ha esborrat els últims vestigis de la mil·lenària Horta Sud -que abans s’estenia fins a les viles de Sedaví, Alfafar, Benetússer, Paiporta i Picanya- i a uns carrers d’on es va constituir clandestinament la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) l’any 1927 -a la casa de la militant llibertària Aurora López- es va establir la base social política, cultural i social sobre la qual s’assenta el projecte Algrà.

Avui, La Internacional Teatral -que des del principi va albergar el projecte de taller de serigrafia autogestionat La Miliciana- continua activa de la mà d’artistes gràfics com David Vanderh i Martín López, que n’han agafat el relleu inaugurant La Gilda, en referència a les associacions gremials d’origen feudal que recull el pensador anarquista Piotr Kropotkin al llibre *El suport mutu*: un laboratori gràfic de serigrafia, il·lustració, còmics i tallers; i Teatro de los Posibles, un curs de teatre polític acompanyat per Benja Prati que recull les idees del teatre de l’oprimit i de la companyia Teatro Público.

Al voltant del col·lectiu de La Internacional Teatral es va anar teixint una xarxa política i cultural en la qual figuren, a més de les esmentades, altres companyies com ara Títeres desde Abajo, cantautors com Pepe Ruiz, grups de música com El Indigente Cognitivo o Las Chichas, espais polítics com el Centre Social Okupat Anarquista l’Horta- on s’han organitzat esdeveniments i festivals com Sud a l’Horta o Cagalló per Séquia-, poetes com Rafa Segura i artistes gràfiques com Eixa o Elías Taño.

Algrà, hereu de sabers i vincles sembrats amb La Internacional, pretén, segons les seues impulsores, també fer confluïr, com fa el mateix teatre, diferents vessants artístics i tècnics en un mateix espai perquè esclate el diàleg, i en el millor dels casos la unió. Una espècie de crit de: “Proletàries de l’art, uniu-vos!”.

Taño, també membre d’Atirohecho, incideix en aquest aspecte: “Les artistes som treballadores, i la classe treballadora treballa, almenys fins que no abolim el treball assalariat. Per això nosaltres hem muntat un espai de treball; polític i cultural, però de treball”. Carla Chillida, per la seua banda, apunta que “un espai de treball on allunyar-se de l’ecosistema urbà, de la hiperaccelerada vida capitalista i que vincule els ritmes de la creació artística amb els del camp i la natura. Però també un espai on viure, conviure, desenvolupar xarxes, fer comboi; amb molta emoció política”.

Després de dos anys d’activitat, Algrà ha aconseguit disposar d’una nau d’assaig per a espectacles de teatre, dansa i circ, un taller de fusteria, un espai per a la xicalla, fruiters i horts

L'espai on s'ubica Algrà està envoltat dels arrossars de l'horta d'Alfatar

PROLETÀRIES DE LA CULTURA

Conta la historiografia llibertària que, després de la reunió de Patraix, les militants de la nouvinguda FAI feren cap a una platja del Saler, on prepararen una bona paella de germanor al voltant de la qual van celebrar el naixement de la Federació. Molt prop del lloc d'on es desenvoluparen aquests fets històrics i quasi cent anys després, les paelles i els esmorzars de germanor encara són una mostra de la celebració de la lluita política i del treball conjunt per a la construcció d'un nou món.

De fons, per ponent, el polígon industrial d'Alfatar. De fons, per llevant, la mar entre les grues del port de València. Algrà, en aquest entorn de l'horta sud a on el ciment i l'asfalt han anat avançant de manera imparable devorant la terra, aspira, segons ens conten les integrants, a "ser un bressol d'artistes al sud de València, que aporte forces, energia i recursos al moviment cultural d'esta zona de la ciutat amb esperit de col·laboració i transformació".

Precisament, el projecte s'ha donat a conèixer dos anys després del seu inici, per la situació material en la qual es trobava l'espai -compost per una nau agrícola, diversos patis al descobert i una parcel·la de cultiu. El que en el passat va ser una hípica amb més de dues desenes de cavalls, a inicis de 2021 era un espai completament desmantellat, sense portes ni finestres, amb forats i fem per totes bandes.

"Vam haver de treballar molt per redignificar-lo, rehabilitar-lo i abastir-lo del més bàsic, i ho vam fer amb el que teníem, les nostres mans i pales i fustes de reciclatge". Les mans d'amigues i companyes, com una maça que colpeja, van anar donant una forma més amable i alhora pràctica a l'espai. A

més, aquesta transformació va anar acompanyada d'un procés d'autoaprenentatge de tècniques de construcció per a les treballadores de l'espectacle.

Així, després de dos anys de treball autònom i autogestionat, Algrà disposa d'una nau on assajar espectacles de dansa, teatre i circ, exteriors amb espais lúdics per a la xicalla, arbres fruiters i horts on treballar la terra, un taller de fusteria i de ferreteria (on ja s'han materialitzat diverses escenografies), a banda de diversos elements útils per a la vida diària, al marge de l'activitat productiva, com un bany en sec o un xicotet apartament amb llit, cuina, saló i lavabo.

A més, segons assenyalen les integrants, l'aigua s'extrau directament d'un pou i l'energia procedeix de plaques solars ubicades als sostres de les antigues quadres de cavalls, moltes d'elles ara ensostrades per a dotar-les de nous usos, com ara magatzems d'escenografia, attrezzo i vestuari.

ESPAI INTEGRAL I LLOC D'ACOLLIDA

Segons Carla Chillida, Algrà "camina cap a la construcció d'un espai total on poder autoabastir-se; per a poder crear, treballar i viure durant un temps determinat amb la dedicació que permet aquesta ubicació". I afig que "això sí, el lloc encara és en una situació prou precària". Per aquest motiu, s'ha iniciat un procés de finançament solidari mitjançant Goteo". Algunes de les novetats que es projecten per a un futur pròxim són un taller gràfic i un estudi de gravació, entre d'altres.

En l'actualitat, un dels principals pilars d'Algrà és l'acollida de residències artístiques, sobretot per a treballadores d'arts escèniques i gràfiques. Per la qual cosa, forma part, ►

Una part de l'espai s'està condicionant per ubicar-hi un taller d'arts gràfiques

Un assaig de la companyia teatral La Canadiense

► des de fa uns mesos, del projecte associatiu Graners de Creació, com a espai amfítrió. Per aquestes residències artístiques han passat fins al moment projectes com *An artist is always working*, del portugués Pedro Barreiro; *Arròs*, d'Anna Mateu; *El Patio*, de Juan Carlos Panduro; *No órganon*, de la companyia D'Annunzio/Molina, o *2030*, l'últim espectacle de La Canadiense, companyia de teatre polític nascuda de les Joventuts d'Atirohecho, totes dues aplegades a les Milícies del Teatre. De fet, uns dels primers espectacles produïts íntegrament a Algrà són *Venezuela* (2022) -una coproducció d'Atirohecho i La Canadiense-, a més de l'esmentada *Pa i Circ* (2022), d'Arritmados, o la Gala de Circ Valencià de l'any 2022. A més, s'han organitzat tallers de muralisme amb Elías Taño -que han tenyit de colors i missatges revolucionaris els murs externs de l'antic pati de cavalleries- o jornades de formació teatral amb Teatro de los Posibles. També es planegen tallers de serigrafia i autoedició en un futur pròxim.

Per altra banda, a causa de la vocació comunitària d'Algrà, un aspecte vital del projecte són les activitats enfocades a enfortir el teixit social i polític i alhora la fugida de la massificació. I més tenint en compte l'entorn natural que l'envolta. Per aquest motiu, les impulsores volen començar a vincular-se amb el moviment polític de l'entorn, com ara el col·lectiu Acció Ecologista Agró, la cooperativa L'Aixada com Eixida, Assut o el projecte Tancat de la Pipa. Així, ha albergat també jornades polítiques, com la duta a terme fa uns mesos pel sindicat de barri Teixint Patraix.

En el muralisme o el teatre polític, els vessants militant i professional sovint conviuen. Tal com expliquen les integrants

d'Algrà, "igual que s'actua en un centre social de manera militant per motius polítics, també hem de treballar de manera professional i assalariada per a reivindicar la dignitat de les treballadores de l'art i la cultura". En aquest sentit, afigen, "Algrà és un espai tant per a artistes que vulguen crear obra gràfica o escènica, organitzar trobades, formacions i tallers, com per a col·lectius que necessiten generar convivències i espais de reflexió política. A més de ser un lloc d'aprenentatge de tècniques de cultiu, per a tornar-se a vincular en la terra".

És per això que, mentre obri les portes de manera gratuïta i militant a espais polítics, també veu coherent rebre uns diners per al lloguer dels recursos de manera professional amb l'objectiu d'autofinançar "un projecte d'espai comunitari -així es presenta a les xarxes socials- per al desenvolupament de propostes artístiques que tenen a veure amb les arts escèniques, amb la defensa del territori, el pensament crític, les arts gràfiques i la funció social de l'art".

"Algrà ha impulsat, efectivament, que les treballadores de la cultura de diferents vessants hagen confluït en un mateix espai de producció artística", recorda Taño. "Teixir sinèrgies perquè les artistes es nodrisquen mútuament, fer conviure diferents projectes aprofitant alhora que tenim un espai prou gran perquè nasquen coses diferents, cosa que moltes vegades ocorre senzillament cuinant mútuament i dinant juntes després d'assajar", afegí Chillida. I conclou assenyalant que "està clar que és un espai que dona per a imaginar, assajar i crear nous mons possibles". Una pedrera comuna, amb la qual fer parets i enderrocar murs, amb la qual transformar el món colp a colp amb la ferramenta de l'art. ●

Publicitat

LA DESKOMUNAL
COOP

Menú del dia de dilluns a divendres de 13:00 h a 15:30 h
Reserves a 93 119 06 92
ladeskomunal.coop

Col·lectiu Ronda
Defensem tots els teus drets
www.cronda.coop
T. 932682199

Assegurem compromís

arc 40 anys cooperant per transformar
www.arc.coop

DEIXA'T MIRAR ANUNCIA'T A LA DIRECTA!

150.000 visites úniques mensuals al web
Més de 3.500 subscriptores
publicitat@directa.cat

una altra economia és necessària
una altra forma d'estalviar ja és possible

coop57
serveis financers ètics i solidaris
www.coop57.coop

KAMILOSETAS MUSKARIA

distribuidora llibertària
www.nodo50.org/kamilosetas
kamilosetas@nodo50.org

LA CIUTAT INVISIBLE

LIBRERIA CRÍTICA DE BARRI
CATÀLEG DE ROBA
ESTUDIS COOPERATIUS I COMUNALS
GESTORIA I ASSESSORAMENT ECONOMIES FEMINISTES

Riera d'Escuder, 38 (08028) · 932 989 947 · invisible.coop

Digitalització amb sobirania tecnològica

SomNúvol .coop

- Som cooperativa
- Som tecnològica
- Som programari lliure

hola@somnuvol.coop

La Directa utilitza els serveis de foli verd gràfiques

foliverd.net
foli@foliverd.net
C. de la Llibertat 44, Gràcia, 08012 Barcelona

Benvingudes a la comunitat del llibre crític

Fes-te sòcia de la llibreria crítica
La Repartidora des de 50€/curs
Descomptes · Llibres gratis · Assemblea anual de sòcies

C/Reverend Rafael Tramoyeres 8 baix Benimaclot - València
960 83 56 13 - larepartidora.org

ger ENTITAT CULTURAL I ESPORTIVA

C/del PI 25.Ribes.(Garraf).Països Catalans
08810.Tlf:93 896 12 00.ger@mesvilaweb.com

...aquest estiu posem la directa amb la nova web
www.entitatger.cat

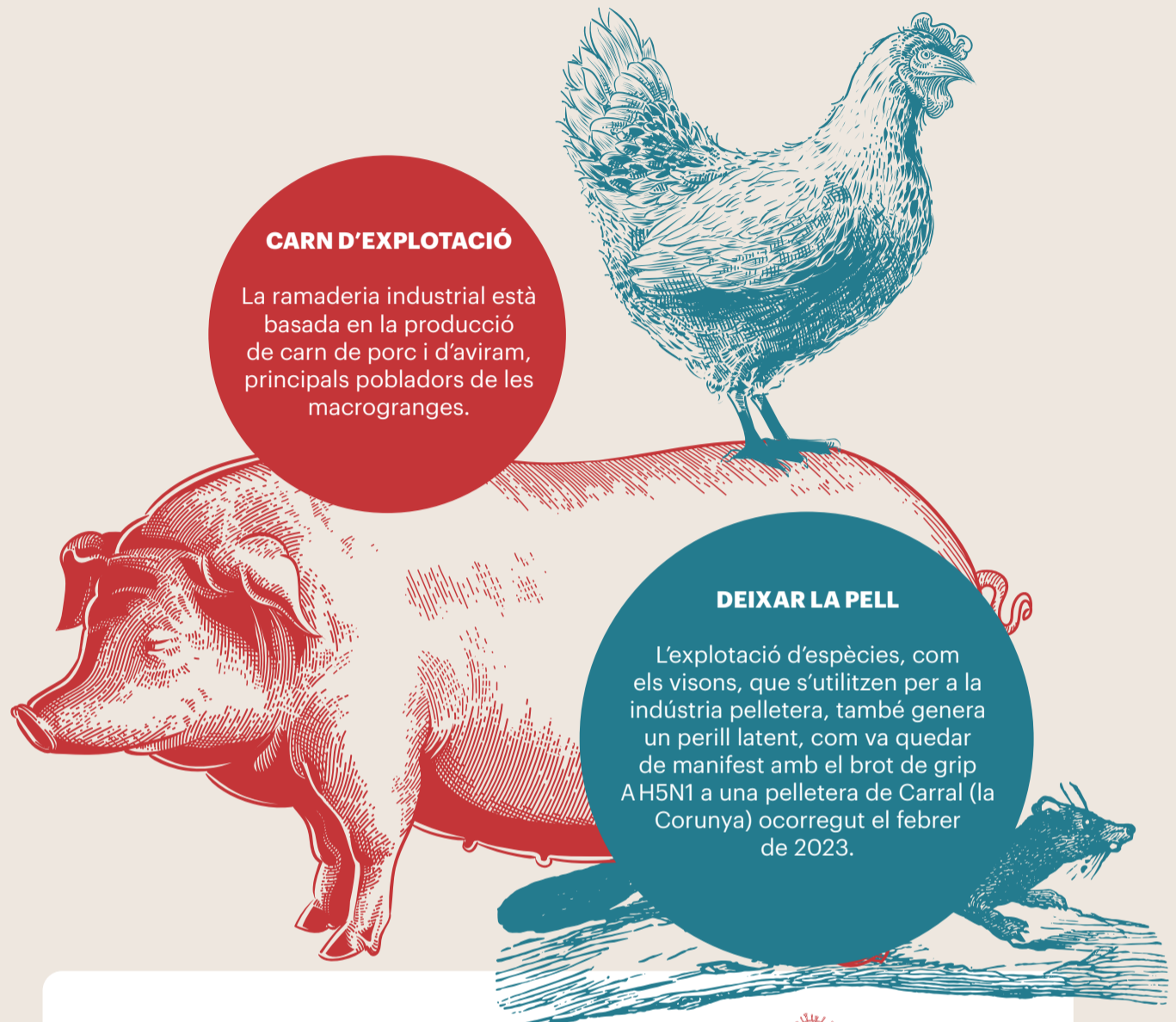
Virus de macrogranja

TEXT: **LLUÍS PASCUAL** DOCTOR EN QUÍMICA
I COMUNICADOR CIENTÍFIC
INFOGRAFIA: **HUGO CORNELLES**

Al llarg de la història, la humanitat ha patit els sotracos de les epidèmies. Aquests esdeveniments tràgics solen originar-se pel contacte de les persones amb patògens (bacteris, virus, fongs o paràsits) d'altres espècies animals, un procés conegut com a zoonosi. L'ocupació creixent del medi natural i l'afectació de la desforestació en els hàbitats o el consum de carn d'animals exòtics fan créixer el risc de noves epidèmies –com va ocórrer amb la covid-19. La ramaderia intensiva en grans instal·lacions –macrogranges– no només suposa un punt de concentració i de transmissió d'aquests patògens, sinó que, per a virus amb alta capacitat d'adaptació, com la grip, afavoreix l'aparició de soques –variants del virus– més virulentes que amenacen la salut planetària.

La grip és una malaltia provocada per infeccions víriques, comú en ocells i mamífers. La capacitat d'adaptació evolutiva dels virus de la grip explica el gran nombre de soques que van des de les gripes estacionals. Algunes varietats presenten índex de mortalitat per sobre del 50% de les persones infectades. L'escenari a l'interior de les macrogranges –aglomeració d'animals immunodeprimits i condicions que faciliten el contagi– resulta molt favorable a la selecció evolutiva de les soques més virulentes, i esdevé el caldo de cultiu de noves epidèmies potencials. És com una loteria: com més números es juga, més possibilitats hi ha que en resulti la combinació guanyadora.

La producció intensiva de carn no ha deixat de créixer des de la segona meitat del segle XX, fins al punt que moltes arqueòlogues consideren que els ossos de pollastre seran el principal indicador de la nostra era al registre fòssil. Caldria esperar que els continus brots vagin forçar un replantejament del model productiu. No només per preservar la salut pública, sinó també per evitar les pèrdues derivades dels sacrificis massius d'animals i les prohibicions d'exportar. Però la indústria càrnia està concentrada en molt pocs grups multinacionals que poden compensar les pèrdues parcials amb l'augment de la producció en altres indrets del món. Aquest model externalitza els costos –risc d'epidèmies, abús dels recursos hídrics i forta contaminació ambiental– sobre els organismes públics i la salut de la resta. Canviar de dalt a baix aquest sistema agroalimentari seria la mesura profilàctica més eficient per preservar la vida en conjunt.

UNA HISTÒRIA QUE ES REPETEIX

Grip espanyola
Tipus A H1N1
Origen: Kansas (els EUA)
Morts: 50 milions

1918

Grip asiàtica
Tipus A H2N2
Origen: Pequín (la Xina)
Morts: 1 milió

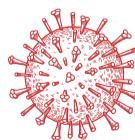
1957

1968

Grip de Hong Kong
Tipus A H3N2
Origen: Guangdong (la Xina)
Morts: 1 milió

2009

Grip porcina
Tipus A H1N1
Origen: Veracruz (Mèxic)
Morts: 284.000

D'ESPÈCIE EN ESPÈCIE

Les granges són permeables al contacte amb altres animals silvestres que actuen com a reservoris (organismes portadors que no pateixen la malaltia) de diferents tipus de grip.

MACROGRANGES

Continu d'individus a infectar

El gran nombre d'animals concentrat en molt poc espai posa a disposició de cada nova soca mutada una gran quantitat d'hostes potencials.

Reemplaçament constant

Al medi natural, les soques més virulentes i mortals tendeixen a desaparèixer perquè acaben massa de pressa amb els seus hostes. A les granges industrials, però, els temps de vida dels animals són molt curts (40 dies per a les aus i 100 per als porcs) i l'entrada de nous individus els permet mantenir-se actives.

Defenses debilitades

El tipus d'alimentació, les condicions d'estrès associades al transport durant llargues distàncies, la poca varietat genètica associada a la cria de poques espècies o la contínua medicalització, afecten negativament el sistema immunitari dels animals.

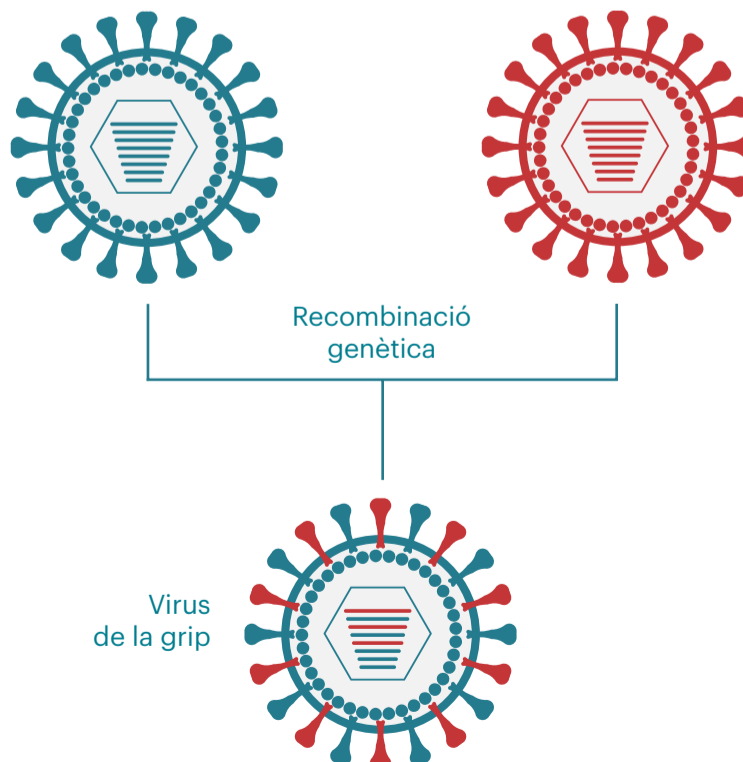
L'EPIDÈMIA ENS ARRIBA

Els virus poden mutar fins a adquirir característiques que els permeten la infecció de l'espècie humana, normalment per mitjà d'aerosols aeris (transport de gotícules), però també per contacte amb altres secrecions com saliva, mucositat, excrements o sang.

EL VIRUS DE LA GRIP

La gran capacitat d'adaptació evolutiva del virus explica la multiplicitat de soques (classificades en tipus A, B i C segons les proteïnes del nucli), presents en moltes espècies animals. La taxa de mutació del virus i sobretot l'elevada capacitat de combinar les característiques genètiques de soques les permet la ràpida adaptació.

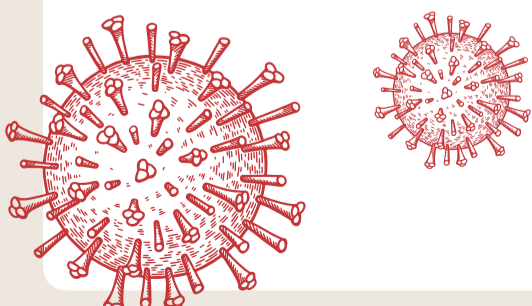

PER SABER-NE MÉS:

Wallace, R. | Grandes granjas, grandes gripes (Capitán Swing, 2020).

Harrington, W. N. et al | The evolution and future of influenza pandemic preparedness | *Experimental & Molecular Medicine*, 53(5), 737 (2021).

Pueyo S. | Jevons' paradox and a tax on aviation to prevent the next pandemic | SocArXiv (2020).

Productivitat de la terra, el cor del monstre

Seguir els cicles naturals en els cultius en lloc de posar el productivisme al centre de l'agricultura, ens ajudaria a situar la nostra espècie com a part de l'entramat de la vida i no del sistema capitalista?

Ens preguntem si el concepte de *productivitat* ha estat present durant els deu mil anys d'història de l'agricultura. La resposta és un sí, però dubitatiu.

L'agricultura que coneixem ara, on hem naturalitzat la mecanització i l'ús del petroli, és molt recent, ni tan sols té un segle d'antiguitat. És un model que ha assumit per complet els dogmes de la racionalitat econòmica, segons els quals una cosa tan complexa com la reproducció de la vida es pot organitzar en funció de l'afany de lucre. A partir d'eixa premissa, s'ha jugat amb el treball i els béns naturals -considerats com a mercaderies- i, més tard, també amb les regles del mercat globalitzat per a maximitzar el benefici final. Aquests mecanismes i lògiques al voltant d'una idea particular de "rendiment" han funcionat no només per a l'agricultura, sinó per a tota la configuració de l'economia, però fins i tot també per als nostres caps i les nostres vides. Ara, tenim com a resultat l'esgotament i la degradació de la naturalesa i els seus efectes en el clima, que ens obliguen a reconsiderar tot aquest monstre que hem creat i posen a prova la nostra capacitat per a trobar un camí d'eixida.

En el cas del primer sector, un d'aquests camins, el que està apode-

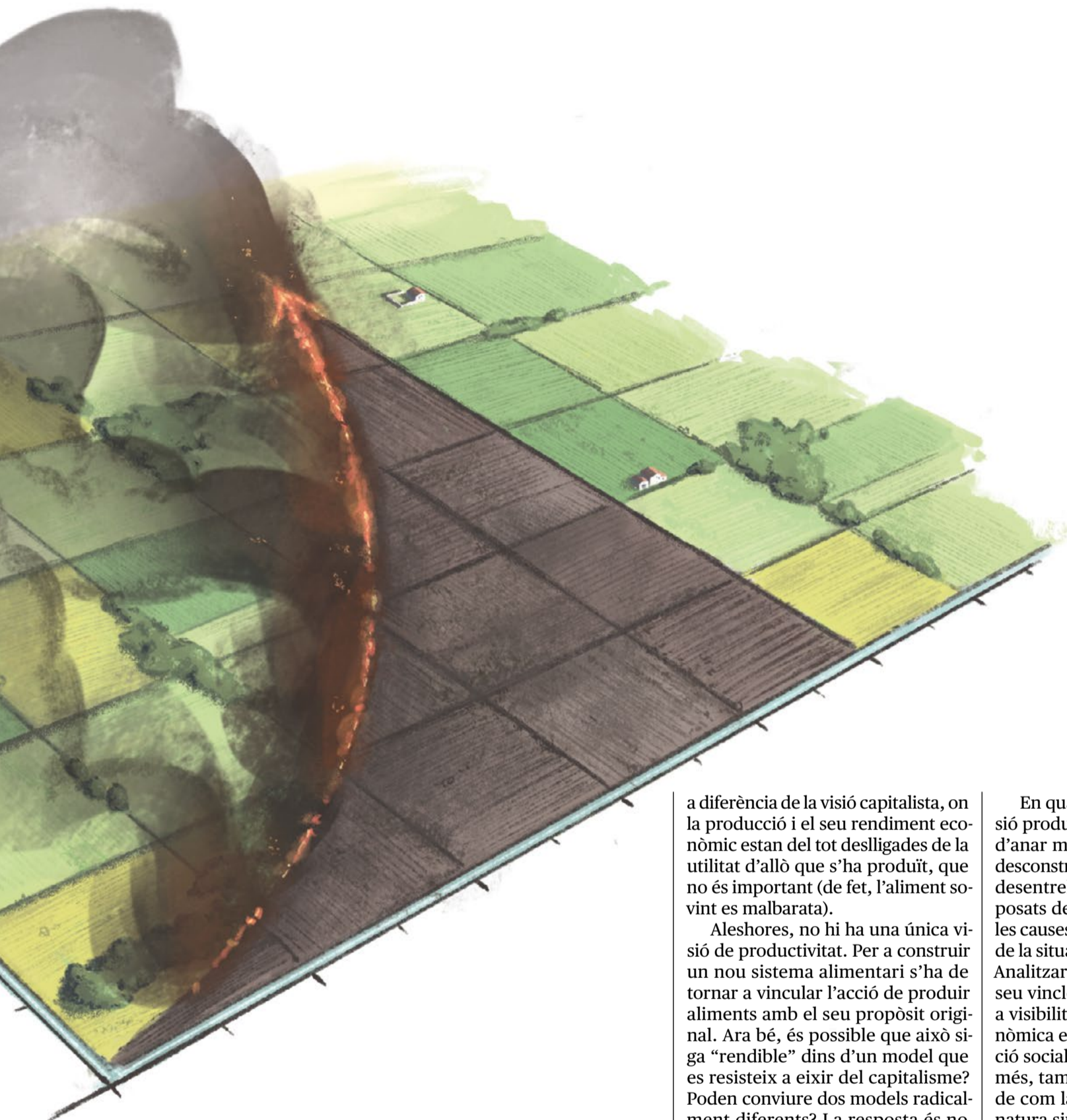
rant-se del discurs institucional, és aquell que, en el marc de la transició ecològica, afegeix la paraula *sostenible* darrere d'agricultura i alimentació sense qüestionar el mite fundacional del capitalisme. Podem analitzar cadascuna de les "innovacions" que naixen a cavall d'aquesta proposta, però, de nou, encara que siga amb agricultura digital, drons o modernització de regadius, la finalitat de la producció és obtenir guanys, *commodities* o utilitats -fent servir termes econòmics- i no garantir l'alimentació de la gent.

De poc serveix aquesta rentada de cara del sistema productiu si, com explica la paradoxa de Jevons, les possibles millores pel que fa a eficiència o productivitat, no només no acaben disminuint les agressions sobre la terra ni sobre les persones sinó que les multipliquen. Patentar una varietat de soja transgènica resistent a la sequera, per posar un exemple d'"agricultura sostenible", farà augmentar la productivitat d'un cultiu a gran escala destinat a recórrer milers de quilòmetres per a convertir-se en pinso, que engreixarà porcs per a una part de la població amb excés de consum de proteïna animal. Podríem posar també exemples d'aliments certificats com a "ecològics" produïts en monocultius o sota ex-

plotació laboral, que s'exportaran a l'altra banda del món. La lògica és la mateixa, els aliments semblen atrets per una mena de força centrípeta que els porta allà on el mercat garanteix beneficis. Tot indica que és un camí equivocat.

Com podem explorar altres vies? Aquesta crida a la necessitat de transformació de l'àmbit agroalimentari és tan vella com el mateix sistema intensiu. Les resistències a ser part de l'explotació de la terra i a sotmetre's a les dependències, endeutaments i altres riscos del model hiperproductiu, han existit sempre, per sort, i és per això que encara queden pràctiques, finques i granges on perviu el model de pagesia tradicional o un patró agroecològic que la pren com a referència. Trobem exemples per tot arreu. Una de les seues característiques és que són projectes vinculats al territori, que el coneixen i han sabut adaptar-se a la seua realitat, tant física com econòmica i social. En aquests models agroalimentaris, molt més pareguts als que han alimentat al món durant els últims mil·lennis que el model industrial, també existeix el concepte de *productivitat*, però mai està deslligat de l'objectiu primer i últim de l'activitat: alimentar la gent cuidant la terra. Producció i ús final són una mateixa entitat,

a diferència de la visió capitalista, on la producció i el seu rendiment econòmic estan del tot deslligades de la utilitat d'allò que s'ha produït, que no és important (de fet, l'aliment sovint es malbarata).

Aleshores, no hi ha una única visió de productivitat. Per a construir un nou sistema alimentari s'ha de tornar a vincular l'acció de produir aliments amb el seu propòsit original. Ara bé, és possible que això sigui "rendible" dins d'un model que es resisteix a eixir del capitalisme? Poden conviure dos models radicalment diferents? La resposta és no, i ho veiem darrere de tot l'esforç que han de fer els projectes més xicotets per sobreviure i vèncer els obstacles del mercat i de la legislació, com ha documentat i denunciat fa poc el col·lectiu Ramaderes de Catalunya en el seu informe "Foc als papers". I és que la regulació i la intervenció pública -l'únic contrapès amb què podem guarir la producció alimentària del que significa fiar-ho tot als mercats- en aquest camp tampoc existeix. Val la pena conèixer les reflexions que a França s'estan fent al respecte on, partint del fet que l'alimentació és un dret, es planteja explorar un model de Seguretat Social de l'Alimentació per a tractar-la com tractem altres drets com l'educació o la sanitat.

En qualsevol cas, la crítica a la visió productivista de l'agricultura ha d'anar més lluny i ha d'arribar a la desconstrucció d'imaginariis. Ens cal desentrellar en els pensaments imposats de la modernitat occidental, les causes estructurals responsables de la situació de col·lapse que vivim. Analitzar el sistema alimentari, pel seu vincle amb la terra, serveix per a visibilitzar que la racionalitat econòmica esdevé un far de l'organització social. Però si burxem una mica més, també prendrem consciència de com la modernitat considera la natura simplement com un objecte i situa a l'ésser humà i als seus judicis per sobre de tot, i com, en conseqüència, confia en un futur dirigit per la tecnologia i els mercats. ●

TEXT: **PATRICIA DOPAZO**

I GUSTAVO DUCH

INTEGRANTS DE L'EQUIP COORDINADOR DE LA REVISTA 'SOBERANÍA ALIMENTARIA'

IL·LUSTRACIÓ: **EDU POLO BOSCH**

Iniquitat menstrual com a símptoma del patriarcat

TEXT: **MARIA GONZÁLEZ ARAN**

PSICÒLOGA I COORDINADORA DE L'ÀREA COMUNITÀRIA

DE L'ASSOCIACIÓ DE DRETS SEXUALS I REPRODUCTIUS I DEL CENTRE

JOVE D'ATENCIÓ A LES SEXUALITATS

IL·LUSTRACIÓ: **NÚRIA GARCIA TRAVERIA**

Cal abordar amb perspectiva de drets socials i climàtics i amb un horitzó de justícia sexual i reproductiva les discriminacions que pateixen moltes persones pel fet de tenir la regla

Avui, encara ens és més fàcil evocar tots els mites vinculats a la regla que enumerar les diferents opcions de recollida del sagnat menstrual. Que se'ns tallarà l'allioli, que no ens podem dutxar -o que ho hem de fer més que de costum-, que se'ns moriran les plantes o que estem de mal humor, ho hem sentit moltes més vegades que les fases del cicle menstrual, les estratègies per tenir cura dels nostres cossos, o els senyals d'alerta que indiquen que hi ha un malestar que no hem de normalitzar. Com sempre, la desinformació dona pas als mites, i aquests, a l'estigma i a les discriminacions.

La menstruació s'ha construït com una qüestió d'higiene en el millor dels casos, de brutícia o malaltia en molts d'altres, i les alternatives per afrontar-ho sempre han partit dels intents de pal·liar-ne aquests efectes o de fer-los invisibles. Hem intentat que la regla no existís. Un cop més, la salut sexual i reproductiva de les dones i persones amb capacitat de menstuar ha estat construïda sota la mirada androcèntrica, i n'estem pagant les conseqüències les de sempre.

Aquesta aproximació s'ha materialitzat en una sèrie de discriminacions que tenen relació amb l'accés a la informació, la cura de la salut pròpia i la manca de sobirania corporal. Segons l'informe "Equitat i salut menstrual a Espanya", impulsat per l'Institut de Recerca en Atenció Primària Jordi Gol i Gurina (IDIAPJGol) durant el període 2020-2022, el 44,5% de les persones enquestades s'havien sentit discriminades o jutjades en algun moment per menstuar, i fins a un 50,4% asseguren no haver-se sentit preparades en el moment de la primera menstruació, fruit de la manca d'informació rebuda. Alhora, un 22,2% va revelar haver tingut problemes econòmics per adquirir productes menstruals i un 39,9% no havia pogut adquirir els productes menstruals de la seva elecció per les mateixes dificultats.

Afortunadament, el moviment feminista ens ha ajudat a assenyalar el caràcter sistematitzat i històric de to-

tes aquestes vulneracions. Hem vist com els atacs a la menstruació i a tot el que s'hi vincula és un símptoma més del patriarcat. Superar la lògica privada amb què hem tractat aquesta qüestió és imprescindible, no només per a visibilitzar-la i normalitzar-la, sinó sobretot per a superar la mirada parcel·lada i aïllada amb la qual hem parlat dels efectes que té sobre els nostres cossos i les nostres vides.

Arreu dels Països Catalans s'han dut a terme diverses campanyes, mobilitzacions i accions que han permès que cada vegada sentim més sovint els conceptes d'*equitat menstrual*, *justícia reproductiva* o *feminització de la pobresa*, que ens ajuden a assenyalar la dimensió estructural d'aquest fenomen. En són exemples la iniciativa legislativa popular de la campanya "Tres Voltes Rebel" per la gratuïtat dels productes, que es va presentar a les Corts Valencianes amb més de 12.863 signatures, o la campanya "Nou Període" de l'entitat Rezero a les Illes i al Principat. Des dels moviments feministes de base també s'han fet xerrades, campanyes locals i iniciatives específiques en l'àmbit municipal que han contribuït a sensibilitzar i acumular forces per a continuar reivindicant la nostra sobirania corporal.

Tanmateix, l'escenari actual a les institucions encara és desigual i poc garantista arreu del territori. El Govern de la Generalitat de Catalunya és qui, a hores d'ara, ha desenvolupat la iniciativa amb més capacitat transformadora, amb la campanya "La meua regla, les meues regles", impulsada pel Departament d'Igualtat i Feminismes, que comportarà la gratuïtat d'un producte menstrual reutilitzable per a cada dona o persona menstuant.

Ara bé, la manca de sostenibilitat en el sistema actual té moltes més arestes: no només afecta les persones que no tenen capacitat o possibilitat d'accedir als productes, sinó que la tendència actual condueix a una sobreproducció -i a un consum desmesurat- de productes d'un sol ús. Segons l'Agència Catalana de

Moltes persones no poden accedir als productes per a la menstruació, però alhora, hi ha sobreproducció i un consum desmesurat d'aquests articles d'un sol ús

Residus, tan sols a Catalunya, en un any qualsevol, es produeixen al voltant de 9.000 tones d'articles menstruals d'un sol ús; en total, uns 750 milions d'unitats. Assumir-ne la condició i construcció social és imprescindible per possibilitar la capacitat de fer front a moltes de les discriminacions i desigualtats de caràcter estructural que, d'altra forma, acaben recaient i impactant injustament en el benestar individual de les dones i persones que menstuen i responsabilitzant-les d'aquestes discriminacions.

Així doncs, és imprescindible posar llum a la justícia menstrual, però cal que l'entenguem com a part o símptoma de la iniquitat en l'accés a la justícia sexual i reproductiva, coneixent-ne les causes i les conseqüències per poder articular propostes realment transformadores. És insuficient introduir la copa menstrual i les calces de tela com a opcions sostenibles quan el desconeixement dels cossos -i en especial de les vulves- és la nor-

ma entre les persones joves. De res serveix insistir en la lliure elecció del mètode de recollida si només ho fem des d'una lògica individualista que no garanteix la universalitat en l'accés a tots els mètodes, així com a l'educació sexual de forma sistematitzada, progressiva i des de la primera infància.

Davant d'això, la lluita per l'equitat menstrual ha de comprendre el servei que controla els cossos de les dones en el sistema capitalista i patriarcal. S'han d'articular propostes amb capacitat de garantir drets de forma universal i que no reproduïxin desigualtats per raó de gènere, identitat de gènere, classe social, origen cultural o situacions de diversitat funcional, entre d'altres. Així mateix, qualsevol estratègia que articulem ha de partir d'un paradigma que contempli la justícia social i la justícia climàtica, sense les quals serà impossible d'arribar a escenaris de justícia sexual i reproductiva. ●

“Tenim la responsabilitat de complir
els somnis dels qui ja no hi són”

Jeison Castaño, 'Jeihhco' (Medellín, Colòmbia, 1984) entén el hip-hop com una forma d'habitar el territori i una eina de construcció de pau. Fa poc, ha visitat Barcelona per participar en la trobada Artèria Hip-Hop, que organitzen l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) i les agències catalanes de joventut i cooperació

TEXT: **JORDI CAMPABADAL GRAUS**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Jeison Castaño, conegut artísticament com a Jeihhco, “la unió de tres conceptes que em defineixen: el meu nom de pila, el hip-hop i Colòmbia”. A més, es presenta també com a pare de família -té dos fills d’11 i 18 anys-, raper, gestor cultural, artesà de la paraula i teixidor de xarxes a Casa Kolacho, un espai de trobada que ofereix alternatives a la violència mitjançant l’art i la cultura hip-hop per a joves de la Comuna 13, un dels barris populars de la ciutat de Medellín, on el veïnat va arribar d’altres territoris de Colòmbia, desplaçat pel conflicte armat o cercant noves oportunitats. “La meua família forma part d’aquest segon grup, perquè s’hi va establir a principis dels anys vuitanta: creien en el que una ciutat industrial com aquella els podia oferir”, explica Castaño.

Fill de mare soltera, Jeihhco va veure la llum a la Clínica León XIII, “on ha nascut mig Medellín”, i va créixer en els anys més durs de la Comuna 13. Estudiava en un col·legi amb companyes de diferents zones

Des del col·lectiu Casa Kolacho, el raper organitza visites en què s’explica, a través del grafiti, la història del barri Comuna 13, marcada per la violència i la repressió

de la ciutat, del qual tenien permès sortir abans si eren de la comuna, “ja que tornar a casa meua a partir de segons quines hores implicava topar amb enfrontaments armats en ple carrer”, continua. En aquells anys, per primera vegada, el hip-hop i l’organització juvenil van ser la sortida davant la violenta realitat que el rodejava. “Era la nostra forma d’expressar-nos”, explica, recordant esdeveniments com La Élite hip-hop, trobada celebrada sota la consigna: “*En la 13 la violencia no nos vence*”.

A principis dels anys dos mil, la presència de milícies dels Comandos Armados del Pueblo (CAP), l’ELN i les FARC, s’havia consolidat en diferents barris de la Comuna. “Sovint les guerrilles ens imposaven les seves lleis mitjançant la repressió i la por, però la resposta de l’Estat va ser brutal”, explica Jeihhco, assenyalant l’aliança entre força pública i grups paramilitars. “Van convertir el barri en territori de guerra”, sentència. El punt àlgid d’aquesta estratègia van ser una sèrie d’actuacions militars llançades per l’Estat sobre la Comuna 13 l’any 2002, entre les quals sobresurten les operacions Mariscal i Orión que, d’acord amb dades de la Corporació Jurídica Llibertat, van deixar 450 detencions il·legals, 75 execucions fora de combat, quasi cent desaparicions i més de 2.000 desplaçaments.

L’operació Mariscal es va produir el 21 de maig i va convertir el barri en l’escenari de dotze hores ininterrompudes d’enfrontament armat entre la força pública, els grups paramilitars i les guerrilles. Jeihhco, que en aquell moment tenia 17 anys, recorda com, enmig dels tirotejos, un nen de 12 anys va ser ferit a la casa on es refugiava amb un amic. Els dos infants van sortir al carrer cercant ajuda, un carregat a l’esquena de l’altre i van ser rebuts per l’exèrcit amb una intensa ràfega de trets, que va ferir el que encara no ho estava. Davant d’aquesta situació, el veïnat va començar a treure el cap per les finestres o exhibint mocadors blancs i fer soroll. Fins i tot una veïna va travessar la línia de foc per socórrer els dos menors. Malgrat que en un principi la policia va tractar de reprimir aquella protesta espontània, amb el pas del temps es va aconseguir posar fi a l’operació. “Tot i estar desarmats, vam fer més soroll que les bales”, recorda avui Castaño. “Malauradament, alguns dels nostres veïns s’hi van deixar la vida, entre ells Wilmar, el nen que va tractar d’ajudar el seu amic ferit, que, per contra, es va salvar. Per mi és un dels herois del barri”, sentència el raper.

“Orión va ser el desastre final”, asservera Jeihhco. Duta a terme entre el 16 i 17 d’octubre d’aquell 2002, es tracta de l’operació militar més gran desplegada en un territori urbà al llarg del conflicte armat a Colòmbia. D’aquells dies, el cantant evoca com els plors de terror de les seves cosines a casa es barrejaven amb l’estrèpit dels tirotejos al carrer, una imatge que també el va influir profundament. En aquells moments vivia en un dels barris més elevats de la comuna, punt on es refugiava el secretariat de la guerrilla. “Recordo com aquella gent, que al llarg de la meua infància i adolescència havia dominat el territori, va haver de fugir enmig d’una pluja de bales davant l’arribada de la força pública. Veure’ls córrer atemorits em va fer humanitzar-los, així com convèncer-me per complet que mai volia formar part del joc de la guerra”, sentència.

Enmig d’aquestes situacions, el hip-hop va ser el refugi per a moltes joves del barri. Hi va haver festivals, escoles de formació, una ràdio comunitària, entre molts altres projectes. Com a fruit de tot aquest bagatge, l’any 2013 neix la Casa Kolacho, impulsada per set artistes del barri, entre els quals es trobava Jeihhco. Es tracta d’un espai autogestionat al voltant de la cultura hip-hop. El raper la defineix com una escola, un laboratori, un bressol, i sobretot un espai de memòria, perquè el mateix nom recorda un company mort enmig d’un tiroteig entre bandes que operaven al barri. “Sentim la responsabilitat de complir els somnis dels qui ja no hi són -explica- i ajuntar-nos és la nostra millor venjança”.

Jeihhco considera que, tot i que encara persisteixen molts problemes, “avui la comuna és un espai indiscutiblement transformat”. El barri s’ha convertit en un dels majors atractius turístics de Medellín, i des de la mateixa Casa Kolacho s’organitzen tours per explicar a les visites la història del barri per mitjà del grafiti. Malgrat que el turisme dugui associades moltes dificultats, fins ara, segons l’interpret, també se n’ha aconseguit extreure la part positiva. “La Comuna 13 d’avui és art, cultura i autogestió”, assegura Castaño. De la mateixa manera, celebra els avanços en l’excavació de La Escombrera, una de les majors fosses comunes de Sud-amèrica, on se suposa que reposen les restes de bona part de les persones desaparegudes del barri. “Es tracta d’un deute amb la memòria i la veritat. En honor a les víctimes i els seus familiars, cal buscar-los fins a trobar-los”, conclou. ●

Col de gener, bona com el corder

TEXT: **SARA ROMERO**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Estem a l'hivern, malgrat les inusuals mitjanes de temperatures i la temporalitat de les collites cada volta més alterada. En aquests mesos, tradicionalment, era habitual consumir les fulles dels aliments conreats –com les cols, els espinacs o les bledes– o les arrels –com el fenoll, el nap o la xirivia–, mentre que, a l'estiu, mengem el fruit de les verdures i hortalisses, com les albergines o els cogombres. De cols, n'hi ha més de 3.000 espècies que es cultiven arreu del món. A la conca mediterrània, des de fa més de dos mil anys, han servit d'aliment humà i també per al farratge.

Tot i que es poden conrear dues vegades a l'any, si respectem els cicles naturals de producció, és més usual cultivar la col de cara a l'hivern per la seua resistència al fred. En aquesta estació la consumim més en forma de sopes, cremes, escudelles, aguiats o *putxeros*. La col blanca, la col arrissada, la col llombarda, la col de Brussel·les, la coliflor, el bròquil i el *romanesco* són les cols que més fem servir a les cuines en aquest moment de l'any, quan tenen més propietats organolèptiques: són més saboroses i fan més olor.

La seua gran capacitat d'adaptació permet conrear-la en territoris muntanyencs o de secà, sempre que hi haja sol i humitat. És més, les gelades són essencials per aportar-les l'aigua en zones on el reg i la pluja no abunden. Si més no, l'únic que no suporten són els embassaments d'aigua que poden podrir les seues arrels. En aquesta línia, les varietats conservades a cada territori són imprescindibles per garantir la collita en un terreny i clima concrets.

Als Pirineus, la col d'hivern o de la Cerdanya té una resistència extraordinària a condicions extremes. Al Vallès, la col de paperina és allargada, verdosa i blavosa, amb un sabor dolç i suau. A les Illes, la col borraixona, o borraixó, de tronc curt i rogenc, necessita molta aigua i es cuinen bullits els seus espigalls. A la Costera, la col de Xàtiva, copada, gran i xata, és un ingredient bàsic del *putxero*, a diferència de les seues comarques veïnes.

GENER | **FEBRER** | **MARÇ** | ABRIL | MAIG | JUNY | JULIOL | AGOST | SETEMBRE | OCTUBRE | NOVEMBRE | **DESEMBRE**

TRINXAT

INGREDIENTS

- Col d'hivern
- Creïlla
- All
- Sal
- Oli d'oliva
- Cansalada (o tomaca seca i comí en gra)

ELABORACIÓ

1. Talleu la col en tires grosses i extraieu-ne el tronc central.
2. Peleu i talleu les creïlles.
3. Calfeu aigua en un perol gran. Quan s'alce el bull, afegiu-hi les creïlles i la col trossejades, saleu i tapeu. Deixeu-ho bullir 25 minuts a foc lent.
4. Traieu-ho tot del perol i deixeu-ho escórrer.
5. Talleu la cansalada i peleu l'all. Disposeu-los a una paella de mànec a foc lent perquè la carn solte el greix. Si opteu per una opció vegana, cuineu a la paella les tomaques seques tallades a trossets i el comí.
6. Quan l'all estiga daurat i la cansalada tendra, retireu i afegiu-ho al trinxat. Mescleu-ho tot.
7. A la mateixa paella de la cansalada o de les tomaques, afegiu oli i aboqueu la barreja de col i creïlles. Compacteu-la amb l'espàtula sense remenar.
8. Després de cinc minuts, doneu-li la volta de manera que es forme una petita crosta cruixent i daurada.
9. Per servir, es poden afegir fines làmines de cansalada per damunt.

Els envasos de vidre, ampolles,
pots i flascons van al cubell del
porta a porta o al contenidor verd.

**RECI
CLAR!**

És massa evident per no fer-ho.

FOTOGRAFIA: ELENA BULET

Filadèlfia (Pensilvània, EUA). Un parell de performers actua en la 27a edició del Dorian Corey Awards Ball. Els balls estan classificats en diverses categories, com ara l'anomenada *voguing*, i en cadascuna s'estableixen regles pròpies. Un jurat format per membres reconeguts de l'escena avalua les participants en cada ronda fins a designar l'actuació guanyadora.

Alemanya

Una manifestant en una concentració de condemna de l'atac israelià a Gaza, a la ciutat alemanya de Düsseldorf

L'ÚLTIMA FRONTERA DEL SIONISME

El suport històric d'Alemanya a l'Estat d'Israel ha derivat en una 'cacera de bruixes' contra les veus crítiques amb la invasió dels territoris palestins, acusades sistemàticament d'"antisemites"

TEXT: SAÛL GUTMANN
BERLÍN

"**E**stic profundament convençuda que hi ha una única lliçó de l'holocaust: la defensa absoluta i incondicional dels drets humans per a totes les persones. Punt". Aquestes paraules de l'escriptora jueva alemanya Deborah Feldman l'1 de novembre en un programa de la televisió pública ZDF van sonar gairebé com un crit subversiu al debat públic del país sobre el conflicte armat a la Mediterrània Oriental. Amb la seua intervenció televisiva, l'autora del llibre *Unorthodox* (Columna, 2020), en què conta la seua fugida de la comunitat ultraortodoxa on va créixer a Nova York, situava la societat alemanya davant d'un incòmode mirall en horari de màxima audiència.

"Qui instrumentalitza l'holocaust per a justificar més violència ha perdut la humanitat", va continuar Feldman davant d'un incòmode silenci del presentador i la resta de convidades al debat, entre les quals es trobava el vicecanceller federal alemany, Robert Habeck, del partit Els Verds.

Amb el seu discurs, dur, directe, implacable, l'escriptora criticava el suport incondicional del govern federal i de les institucions alemanyes a les accions de guerra d'Israel a la Franja de Gaza i a la resta de territoris palestins ocupats com a resposta a l'atac de Hamas del 7 d'octubre. "Vosté comprendrà que un polític alemany no jueu no pot dir: 'El que ha fet Hamas està molt malament, però Israel no té el dret a autodefensa ni a la destrucció de Hamas'", va respondre-li Habeck.

ISRAEL, "RAÓ D'ESTAT"

L'escena resumeix el to del discurs predominant a la política i els grans mitjans de comunicació a Alemanya des del 7 d'octubre: res no pot justificar els atemptats de Hamas; ni l'ocupació

militar dels territoris palestins, ni la violació sistemàtica del dret internacional per part d'Israel, ni l'ampliació d'assentaments il·legals a Cisjordània, ni el bloqueig de Gaza. I encara que el "dret d'autodefensa" d'Israel després dels atacs de la milícia islamista implique irremeiablement la mort de població civil palestina, des de Berlín es recolza eixa reacció militar sempre que l'exèrcit israelià "respecte el dret internacional humanitari".

Aquest discurs diplomàtic xoca de cara amb les imatges que arriben cada dia des de Gaza, que deixen en evidència que les bombes israelianes estan matant milers de persones, la majoria civils, posant de manifest la contradicció moral i el cinisme de la institucionalitat, la política i els mitjans de comunicació alemanys. I ahí entra de ple la lògica de la crítica de Deborah Feldman, avui resident a Berlín: Alemanya no pot pretendre haver après la lliçó moral de l'holocaust, planificat i executat pel nacionalsocialisme, si no aplica el principi ètic segons el qual la defensa de la vida humana és universal, independentment de religions, ètnies o nacionalitats.

La crítica de l'escriptora té un valor doble: la fa una figura intel·lectual rellevant i respectada, que pertany a la comunitat jueva d'un país que protegeix les sinagogues amb dotacions policials 24 hores al dia, els 365 dies de l'any. Qualsevol altra persona no jueva que faça aquesta reflexió pública s'exposa, molt probablement, a acusacions d'antisemitisme, un assenyallament que a Alemanya pot acabar, literalment, amb una carrera acadèmica, professional i, fins i tot, amb la imatge pública de qualsevol persona.

En un país el govern del qual considera "raó d'estat" la defensa i l'existència de l'Estat d'Israel i que ha encunyat el concepte "Israelbezogener Antisemitismus" ("antisemitisme re- ►

► lacionat amb Israel”), es fa cada vegada més difícil establir la frontera entre la legítima crítica al sionisme i els prejudicis antisemites. Això alimenta l’ambient de cacera de bruixes i la por d’expressar-se lliurement entre periodistes, sindicalistes, estudiants, activistes i població en general.

L’ús de les paraules *genocidi* i *apartheid*, per exemple, brillen per la seua absència en la cobertura dels mitjans majoritaris sobre el sistema de dominació, segregació i repressió establert per Israel contra el poble palestí. Crida també l’atenció que grups de comunicació alemanys -públics o privats- no publiquen enquestes d’opinió sobre el parer de la ciutadania al suport incondicional del govern federal a l’estratègia militar de terra cremada i revenja aplicada per l’executiu de Tel-Aviv contra la població de Gaza.

ALTRES VEUS JUEVES

“Les acusacions d’antisemitisme no han deixat d’augmentar a Alemanya, de forma que el terme pràcticament ha perdut el seu significat. Amb el concepte d’*antisemitisme relacionat amb Israel* es va crear un pretext per a deslegitimar les posicions crítiques amb aquest estat. Tant se val si venen d’israelianes, palestines o persones d’altres orígens”, explica Wieland Hoban, president de l’organització civil Jüdische Stimmen (Veus Jueves).

Jüdische Stimmen va néixer l’any 2003 per a fomentar una solució pacífica al conflicte del Llevant mediterrani i per deixar clar, per mitjà de veus jueves alternatives, que “Israel no parla en nom de tots els jueus”. “Aquesta pretensió de l’Estat d’Israel és acceptada de forma acrítica a Alemanya. Aquí es parla sovint sobre ‘l’estat jueu’, sense discutir el que això significa per a la desigualtat social sobre el terreny a l’Orient Mitjà”, afirma Hoban.

Pot parèixer una paradoxa, però fins i tot persones de filiació jueva s’enfronten a acusacions d’antisemitisme a Alemanya. Algunes són activistes de la campanya internacional BDS (Boicot, Desinversions i Sancions) contra l’Estat d’Israel, que han estat portades als tribunals amb aquestes acusacions a causa de les seues accions de denúncia contra representants del govern israelià.

Ronnie Barkan ho va patir en carn pròpia. Aquest reconegut activista antisionista israelià, actualment resident a la Gran Bretanya, on continua les accions de denúncia, va haver d’enfrontar l’any 2019 un procés legal a Berlín per una protesta contra una conferència a la Universitat Humboldt d’Aliza Lavie, diputada al Parlament de Tel-Aviv. Barkan explicava aleshores la situació de la següent manera: “Alemanya és el darrer bastió del sionisme, l’última frontera. Això té a veure amb una ‘raó d’estat’ que va més enllà de la llei i estableix que l’existència de l’Estat alemany està intrínsecament relacionada amb la defensa de l’Estat israelià, sense entendre què ocorre realment. Per això, qualsevol crítica al sionisme o a Israel s’entén com una crítica a Alemanya. Fins i tot, una crítica a l’ocupació de territoris palestins o dels mateixos assentaments israelians en aquests territoris pot ser motiu suficient per a ser blanc d’acusació d’antisemitisme. És una estratègia tendent a negar qualsevol mena de veu crítica amb Israel”.

El consens polític és aclaparador en aquest sentit. El Bundestag, el Parlament federal alemany, va aprovar l’any 2019 una resolució que qualificava d’“antisemita” el contingut i les accions de la campanya BDS. Aquesta resolució ha servit per a fer assenyalaments públics contra personalitats de la cultura, les lletres o les arts que hi han col·laborat, militen o han militat en el moviment. Això pot significar la pèrdua de feines en actes organitzats amb diners públics o subvencions estatals.

El professor de la Universitat Goethe de Frankfurt, Micha Brumlik, nascut a Suïssa i d’arrels jueves, descriu aquesta pràctica contra la campanya BDS com una mena de “nou maccarthisme”, fent referència a la persecució pública contra la dissidència als Estats Units durant els anys cinquanta amb el pretext de l’amenaça comunista als inicis de la guerra freda. És un mode de procedir que “s’aplica en debats públics totalment necessaris sobre Israel i el judaisme”, assegura Brumlik.

UN REQUISIT PER A OBTENIR LA CIUTADANIA

L’actual situació a Gaza i a la Mediterrània Oriental està portant a un altre nivell la cacera de bruixes a Alemanya contra les veus crítiques amb Israel. Periodistes del grup mediàtic Axel

Manifestació internacionalista de suport al poble palestí a Berlín

Agents de la policia vigilen un grup de manifestants que tallen la via pública en solidaritat amb el poble palestí, el 18 d'octubre

Springer -propietari de diaris com el tabloide *Bild Zeitung* o el dretà *Die Welt*- han denunciat que han de signar un document de principis professionals que inclou la defensa del dret d'Israel a existir si volen continuar treballant per al conglomerat.

El govern de l'Estat federat de Saxònia-Anhalt ha aprovat fa poc un decret que dona a entendre que l'antisemitisme és un problema fonamentalment importat de l'estranger. La norma obliga les persones que vulguen accedir a la nacionalitat alemanya a expressar la seua adhesió i el seu compromís amb la defensa del dret d'existir d'Israel. Aquesta decisió crida especialment l'atenció en un estat en què les enquestes electorals estan liderades des de fa anys per la ultradreta d'Alternativa per Alemanya (AfD) i on l'últim atemptat antisemita contra una sinagoga a la ciutat de Halle va ser executat per un neonazi alemany armat fins a les dents.

Fins i tot persones de filiació jueva són assenyalades, com l'activista israelià Ronnie Barkan, jutjat per protestar contra la presència d'una diputada del seu país a Berlín

“Hi ha una tendència bastant amenaçant. No hauríem d'oblidar l'actual fortalesa de la ultradreta social i política a Alemanya. AfD és des de fa mesos el segon partit en intenció de vot, amb unes estimacions que el situen per sobre del 20%”, remarca Wieland Hoban, de *Jüdische Stimmen*. “De fet, la ultradreta creu ara que l'antisemitisme pot servir per a atacar la població migrant. I no precisament perquè vulga protegir la comunitat jueva, sinó perquè així té una raó més per expulsar població estrangera. AfD, com molts altres partits ultres -com ara el de Marine Le Pen a França- intenta presentar-se davant de l'opinió pública com una força que lluita contra l'antisemitisme. Això té a veure amb el fet que l'antisemitisme ja no sempre està associat amb feixistes blancs, sinó amb persones àrabs i musulmanes”, rebla Hoban.

EL 'CAS MASHA GESSEN'

La periodista i escriptora jueva d'arrels russes Masha Gessen hauria d'haver rebut el Premi Hannah Arendt el 16 de desembre a l'Ajuntament de Bremen. El guardó, atorgat per la Fundació Heinrich Böll -propera a Els Verds- i les autoritats locals d'aquesta ciutat estat, volia rendir homenatge a l'aportació al pensament, la teoria i el debat polític d'aquesta filòsofa avui establerta als Estats Units, autora del referencial llibre *Eichmann en Jerusalem: Un estudio sobre la banalidad del mal* (Lumen, 2003).

Poc abans de l'hora prevista per a la cerimònia, l'organització la va cancel·lar. La raó: Masha Gessen havia publicat un article a la revista *The New Yorker*, en el qual comparava la Franja de Gaza amb un gueto jueu de l'Europa ocupada pels nazis. La resposta de Gessen en una entrevista posterior a la cancel·lació no pot ser més explicativa de l'actual situació a Alemanya: “Hannah Arendt tampoc rebria avui el premi”. ●

Una guerra freda del segle XXI?

La trentena de conflictes armats actius al món, sobretot a la Mediterrània Oriental i a Àfrica, són un reflex de nous equilibris de poder globals. Malgrat la complexitat dels escenaris, podem identificar responsabilitats i solucions

TEXT: **JOSEP MARIA ROYO**

INVESTIGADOR DE L'ESCOLA DE CULTURA DE PAU DE LA UAB

Després de la caiguda del mur de Berlín, el 1989, i la fi de la guerra freda i la contesa bipolar amb el desmembrament de la Unió Soviètica, el 1991, es va produir una aparent reducció de la conflictivitat global, qualificada com una nova etapa d'optimisme que va donar pas a la posada en marxa d'una agenda liberal pel que fa a les polítiques internacionals de pau i desenvolupament.

Així i tot, l'eclosió d'una sèrie de conflictes bèl·lics, encapçalats per l'auge dels nacionalismes a l'antiga URSS, el desmembrament de la regió dels Balcans o les crisis a Somàlia, a Ruanda i a l'Àfrica Occidental, van plantejar nous desafiaments i van qüestionar l'optimisme generat anteriorment. Alhora, aquests conflictes van donar peu a la legitimació de diversos paradigmes que pretenien justificar les intervencions militars internacionals, com l'anomenada *responsabilitat de protegir* o el debat al voltant del concepte de les *noves guerres*, i que van rebre un impuls definitiu amb la irrupció de la "guerra contra el terror" a partir de l'11S del 2001 i la transformació de l'agenda política internacional en matèria de seguretat. Els estats "fallits" o "col·lapsats" es van convertir en una amenaça global amb enormes reptes quant a l'estabilitat i la seguretat internacional.

Tot i els seus múltiples fracassos, aquesta agenda securitària ha regit les relacions internacionals durant les darreres dues dècades i ha afavorit la progressiva internacionalització dels conflictes armats per la implicació de tercers actors com a parts contendents. Al seu torn, han contribuït a agreujar la intensitat de la violència en alguns contextos, com evidencia el cas de la regió del Sahel Occidental.

En aquestes dinàmiques de llarg termini han intervingut altres aspectes conjunturals, com és la crisi financera del 2008 i la pandèmia de la covid-19, que han posat de manifest les falles del sistema i la fragilitat en termes de governabilitat en diferents contextos. En aquest sentit, la situació d'increment de la violència i de la fragilitat governamental en la nova etapa de (des)ordre internacional multipolar, amb la irrupció d'actors emergents -com l'Índia, Turquia o el Brasil, entre d'altres- s'ha vist greument afectada per les múltiples tensions entre les quatre potències principals de la comunitat internacional -els EUA, Rússia, la Xina i la UE- que la guerra a l'est d'Europa ha fet créixer, posant les bases d'una nova crisi global. Hi ha qui ha qualificat aquesta etapa com una nova era d'impunitat. S'evidencia, entre altres exemples, amb les greus vulneracions dels drets humans comeses du-

rant la invasió russa a Ucraïna, amb els crims contra la humanitat a la regió etiop de Tigre o en la laxitud de la resposta internacional vers l'ofensiva israeliana a Gaza amb l'argument del seu dret a la legítima defensa. Fins i tot, com una reedició d'alguns elements propis de la guerra freda.

ENTENDRE LA COMPLEXITAT

Però la invasió d'Ucraïna no és l'única guerra on es posen de manifest algunes d'aquestes dinàmiques. Durant el 2022 es van registrar 33 conflictes armats al món, segons l'Escola de Cultura de Pau, alguns agreujats per les repercussions globals de l'acció militar russa. Els conflictes armats d'alta intensitat -aquells que causen més de mil víctimes mortals cada any, a més de greus impactes a la població, massius desplaçaments forçats i serioses conseqüències al territori- van representar més de la meitat d'aquesta xifra, i la majoria continuen situats a l'Àfrica i l'Orient Mitjà. Són els casos de les regions anglòfones del Camerun; les de Tigre i Oromia a Etiòpia; les insurgències jihadistes a Mali, al nord de Moçambic, a les regions del llac Txad (per l'acció de Boko Haram i les seves escissions) i al Sahel Occidental; les guerres que pateix l'est de la República Democràtica del Congo, agreujades per la tensió amb Ruanda; les accions d'Al-Shabab

Tot i els múltiples fracassos, l'agenda securitarista sorgida de l'11S ha afavorit que els escenaris violents s'hagin internacionalitzat

Un soldat de l'exèrcit somali patulla pels carrers de Baidoa per l'alerta de possibles accions de la milícia Al-Shabab, el maig de 2019

a Somàlia; la guerra que afecta la regió sudanesa de Darfur i el conflicte al Sudan del Sud; les guerres de l'Orient Mitjà -l'Iraq, Síria i el Iemen- a més de Myanmar i la ja esmentada guerra entre Rússia i Ucraïna. A aquests episodis caldria afegir l'escalada de la violència a Gaza, que en les darreres setmanes ja ha causat més víctimes mortals a la regió que en les dues darreres dècades, i d'altres escenaris que en l'actualitat continuen vivint situacions greus, però lluny de la gravetat i la intensitat que els ha caracteritzat en els darrers anys, com l'Afganistan, la República Centreafricana, Líbia o Colòmbia.

La gènesi d'aquests complexos escenaris de violència és multicausal, multifactorial i multinivell, sovint explicada a partir de la competència pel poder o el control de territoris entre actors diversos, on la instrumentalització de la identitat i la religió cada cop és més present, i on les violències estructurals, les desigualtats, la manca de justícia social

i les altres derivades del capitalisme heteropatriarcal són el conjunt de l'iceberg submergit. S'expliquen per mitjà d'una teranyina on conviu una proliferació i fragmentació d'actors (a més dels grups armats no estatals, les companyies i empreses de seguretat privada com Wagner, les milícies i bandes urbanes, actors paramilitars o entitats criminals transnacionals); una combinació d'instruments bèl·lics (l'ús de drons i la ciberguerra conviu amb els cotxes-bomba i els kalàixnikovs); múltiples dimensions i interessos locals, nacionals, regionals i internacionals que s'entrecruen; vincles amb les economies il·lícites i el finançament per mitjà de l'explotació de recursos escassos o estratègics; el nul respecte del dret internacional humanitari; la seva vinculació amb l'emergència climàtica i els impactes en el medi ambient; la instrumentalització de l'ajuda humanitària i l'ús de la fam com a arma de guerra; la manipulació de la informació i la creació de *fake news*; els múltiples impactes

en la població civil i la dimensió de gènere present en l'ús de la violència que, tot i que cada vegada se li pari més atenció, encara passa per un aspecte marginal.

DIÀLEG INVISIBLE

Aquesta espiral de violència i inestabilitat, a la vegada, invisibilitza tots els esforços de construcció de la pau que tenen lloc avui i que són diversos i compten amb moltes complicacions i, sobretot, de terceres parts -relators, intermediaris, mediadors-, siguin representants d'organitzacions internacionals, d'estats, figures preeminents, actors vinculats a l'Església o entitats no governamentals de mediació i resolució de conflictes. Aquesta invisibilitat del diàleg i la negociació com a via per resoldre els conflictes també contribueix a alimentar l'aproximació securitària esmentada a l'inici i una imatge d'un continent africà i un Orient Mitjà afectats per guerres eternes interpretades com a patologies aparent-

ment sense remei. O la panoràmica d'altres contextos on, tot i que no hi ha guerres obertes, les propostes de resolució siguin aparentment inassolibles perquè poden desmuntar l'estatu quo sorgit després de la Segona Guerra Mundial.

Res més lluny de la realitat. Que siguin complexes no vol dir que no es puguin identificar les responsabilitats, així com les possibles solucions per transformar-les. En aquest sentit, els camins per intentar superar l'espiral de violència a la majoria d'aquests contextos han d'acabar passant, inevitablement, per més democràcia i respecte pels drets humans, el diàleg i la diplomàcia per aproximar necessitats comunes i aparents incompatibilitats, l'aposta per la seguretat humana, la reducció de la despesa militar i la reconstrucció d'espais multilaterals de seguretat compartida. Però són camins que demanen voluntat i iniciativa política, sovint l'ingredient del qual anem més mancats. ●

Jorge Riechmann

professor de Filosofia
i militant ecologista

“Part del que s’anomena
col·lapsisme és
pessimisme ecològic”

És considerat en molts cercles un referent mundial de l'ecosocialisme i l'ecopoesia. Doctor en Ciències Polítiques i professor de Filosofia de la Universitat Autònoma de Madrid (UAM), Jorge Riechmann (Madrid, 1962), avisa que el rumb d'aquest sistema a tota velocitat és "d'ecocidi més genocidi". L'abril de 2022, junt amb altres catorze militants ecologistes, el van arrestar per protestar pacíficament i llançar suc de remolatxa que simulava sang en les escales del Congrés dels Diputats. Reclamaven urgència en l'adopció de mesures per pal·liar la crisi social i climàtica. Ara s'enfronten a penes de presó i elevades multes econòmiques. Autor d'una extensa obra poètica i assagística, el seu darrer llibre publicat és 'Bailar encadenados' (Icaria, 2023)

TEXT: **IRENE MOLINA**
FOTOGRAFIA: **ONA CANO**

El del col·lapsisme és un debat mal plantejat?

Sectors dels moviments ecologistes van llançar la campanya anticol·lapsista fa un any i mig, i van fer servir el terme *col·lapsisme* en dos sentits, confonent-los. D'una banda, consideren que és molt probable o quasi segur un col·lapse ecosocial, reduint-lo al col·lapse de l'estat, i des d'ací es pot discutir i parlar de *col·lapsisme* de manera sensata. En un segon sentit, i de manera no del tot honesta, s'entén el *col·lapsisme* com un sac en el qual fiquen tots els errors que ha pogut cometre algun ecologista. Bàsicament perquè també hi ha una intenció ecològica i política de deixar-ho tot fora de combat.

Podria comportar desmobilització social?

Bona part del que s'anomena "col·lapsisme" és pessimisme ecològic. Caldria ser tan realistes com siga possible en l'avaluació de la situació en què ens trobem i després ja veurem si això ens deprimeix, ens exalta o ens deixa freds. Si l'ecopesimisme es troba amb una societat aïllada i confosa sobre si mateixa, l'efecte pot ser incrementar eixa possibilitat. Si, per contra, es troba amb sectors més o menys organitzats i disposats a no rendir-se, eixa mirada realista pot ser mobilitzadora. És a dir, tenim un munt de paperetes per a col·lapsar de molt mala manera, però això no és un destí ineludible i no hauria d'induir a la passivitat, sinó tot el contrari.

El decreixement planteja propostes des de la individualitat (menjar menys carn, no fer servir cotxe, reciclar, etcètera) i no des d'un plànol més col·lectiu. Què opines dels missatges des dels enfocaments decreixentistes?

Els polítics ordenen el camp de la política en diverses divisòries, com ara, esquerra-dreta o patriarcal-antipatriarcal. Crec que *decreixement* és una nova divisòria bàsica, que té a veure amb la divisòria ecologisme-productivisme. Però, realment, el fenomen bàsic és l'extralimitació ecològica, és a dir, el xoc de les societats industrials contra els límits biofísics de la Terra i el fet de continuar espantant. Estem molt lluny de tindre mínims de racionalitat social, i el decreixement és una qüestió que no podem situar en el mateix plànol que els mandats del tipus "eliminem els plàstics d'un sol ús". Deia Emilio Santiago Muiño, un dels principals argumentadors de l'ofensiva anticol·lapsista, que "o ens empobrim o matem" i és una disjuntiva lapidària veraç. Ens estem convertint en assassins, o més assassins encara del que ja som ara, sabent que després, de totes maneres, morirem matant.

Què vol dir *empobrir-se*, en termes ecològics?

No vol dir vides humanes pitjors o indesitjables, però sí que vol dir viure d'una altra manera, fer menys coses, emprar menys energia i menys materials. De fet, una part dels debats en el camp de l'ecologia política es fixa en la línia divisòria política del decreixement-creixentisme, on també trobem, d'una banda, la ultradreta antiecologista que diu: "voleu empobrir-nos", i de l'altra, els sectors més insignificants en termes socials, que defensem el creixement i tenim una visió un poc més ajustada d'on estem. Nosaltres els diem: "Voleu que ens convertim en assassins més encara del que ja ho som".

Parlaríem de desfer-nos d'una capa de comoditats i privilegis?

Exacte. Els moviments ecologistes més conseqüents fa més de mig segle que plantegem la proposta decreixentista. Això vol dir: canvi de model de producció, de formes de consum, d'ocupació del territori i de modes de vida. És útil i interessant la idea que estem vivint sense consciència "modes de vida imperials", noció que empren Alberto Acosta, Ulrich Brand i altres investigadors. Els modes de vida imperials ens compliquen molt la vida en el Nord Global.

I des del Nord Global compliquem molt la vida al Sud Global?

Aquesta és la ceguesa i irresponsabilitat individual de continuar vivint com ho fem malgrat l'escenari ecosocial. Evidentment,

dins del marc del negacionisme estructural organitzat des de dalt. Fa anys que els ecologistes recomanem rastrejar d'on venen les coses i a on aniran a parar. Si en el moment de comprar tinguérem la possibilitat de saber d'on venen els components dels productes, quin és el treball humà i de la natura que han comportat, podríem escollir quines opcions socials són millors, i no triar a partir d'opcions individuals. Però estem ja en una fase imminentment difícil. Segurament, la crisi ecosocial es manifestarà en les ciutats en forma d'inflació, desproveïment puntual d'alguns productes i una cistella de la compra molt tocada. Amb dos anys seguits de males collites en l'olivar, ja hem vist com l'oli d'oliva s'ha convertit en un producte de luxe.

Com és possible revertir aquests escenaris amb un sistema productiu encara dependent de combustibles fòssils, com el gas natural o el petroli?

Els ecologistes i ambientalistes estan d'acord en el fet que haver desenvolupat un capitalisme fossilista ha sigut molt mala idea. També hi ha acord que ara necessitem eixir dels combustibles fòssils com més prompte millor. Això vol dir que si no som capaços de deixar sota terra la major part de les reserves de combustibles fòssils que encara existeixen, s'anirà esgotant el pressupost de carboni, perquè anirem cap a un clima infernal en el qual bona part del planeta serà inhabitable per a éssers com nosaltres. I les nostres societats no estan en absolut assimilant aquesta realitat. De fet, les previsions dels governs es basen més aviat en la idea de continuar explotant els combustibles fòssils mentre es pugui.

L'Acord de París de 2015 va establir els límits de l'escalfament del planeta en 1,5 °C. Quin és l'anomenat "risc dels dos graus"?

És segur que sobrepassarem el grau i mig i inclús els dos graus en poc temps, si no som capaços de girar la truita. Ho sabrem quan passen un parell d'anys, però amb tot el que ha passat de rar últimament s'estan activant els bucles de realimentació que fan de l'escalfament global quelcom descontrolat, i que aleshores el risc dels dos graus esdevé real. El sistema climàtic és complex i depèn de moltes realimentacions que poden ser reforçants o contràries a l'escalfament. Nosaltres estem reforçant-lo amb molta intensitat des de fa temps.

Durant la pandèmia va haver-hi una clara disminució de contaminants. Una aturada que suposés una disminució semblant podria ser una eixida efectiva?

Des de sectors ecologistes i ambientalistes s'ha assenyalat que aquesta classe d'aturades, que tenen un fonament de bé comú, ens indiquen que si hi haguera suficient força social per a avançar en aquesta direcció, seria possible introduir canvis molt dràstics en poc temps, que és el que necessitem. En eixe sentit, és una experiència positiva, encara que, evidentment, hi haja tingut aspectes molt problemàtics.

"Hi ha sectors de dreta i ultradreta amb consciència ambiental que capten la qüestió de l'extralimitació i la traslladen a un discurs antiimmigració i racista"

Ens salvaria un model cent per cent renovable?

Sí i no. El que proporcionen les energies renovables (fotovoltaica, eòlica...) és electricitat, i aquesta suposa menys del 20% de l'energia total que consumim. El 80% restant no és elèctric. Amb la idea del 100% renovable plantejarem que podrem canviar combustibles fòssils per fonts renovables d'energia i continuar més o menys com estem. S'estén la idea que fa falta electrificar-nos més, però realment no es pot arribar al 100% i, de nou, tornarem a l'extralimitació i la dicotomia entre decreixement i creixement. L'única eixida que tenim és ser realistes i mantenir la idea de solidaritat internacionalista pel que fa a l'escalfament global. És injust que aquí una persona consumisca vint vegades més que algú a un altre lloc del món. Si el punt de partida és reduir l'ús d'energia en unes nou desenes parts, podem organitzar després un sistema que serà, per força, renovable (ja veuríem de quin tipus) per a proporcionar de manera raonable la quantitat d'energia per a cobrir necessitats bàsiques. Però si comencem per substituir-ne el total, continuarà creixent l'ús d'energia primària i les emissions de gasos d'efecte hivernacle.

Seria el mateix en la qüestió de la carn?

Seria semblant. Vivim en una cultura *carnista*, que assumeix com a normals dietes insosteniblement riques en carn i peix. Hauríem de veure amb claredat que la ramaderia industrial és criminal en diversos sentits i hem de prescindir d'ella, però tenim un debat intern molt fort dins dels moviments ecologistes sobre la ramaderia extensiva. Hi ha gent que dona a entendre que amb la ramaderia extensiva podem substituir l'industrial, però això és completament impossible. A més, si assumim un

futur agroecològic en el qual disposarem de menys energia, el debat es complica amb el paper dels animals en la fertilització dels sòls i el treball al camp. En l'últim informe sobre pobresa de l'Institut Nacional d'Estadística es classifica la gent com a *pobra o no pobra*, segons si menja o no carn o peix cada dia de la setmana, però la Terra no dona per a abastir això. Hauríem de reduir el consum de carn i peix també en nou desenes parts.

Creus que podem predir el futur ecosocial que ens espera?

No. D'incertesa, en tindrem sempre. Però el que podem fer és veure quines tendències se segueixen. Quant a les pautes que s'estan manifestant en relació amb l'escalfament global en aquests últims anys, tenim els articles de Ferran Puig Vilar, que exposa que tot està encaminant-se cap al pitjor dels escenaris amb els quals estàvem funcionant fa vint anys. Fa unes setmanes, el secretari general de les Nacions Unides va afirmar que "hem obert les portes de l'infern" i estic molt d'acord en aquesta manera de comunicar tan contundent, perquè, en efecte, estem obrint les portes de l'infern. Mentrestant, molta gent no té en compte les inèrcies dels sistemes naturals i socials, i aquesta seria una part de la nostra ceguesa com a societat.

Aquest context incita a l'argument que *sobra gent al món*?

De nou, sí i no. Som massa gent, en el sentit de la viabilitat a llarg termini d'una humanitat que s'inscrisca de manera sustentable en la biosfera de la Terra. Una població de 8.000 milions d'éssers humans, a la llarga, no serà possible sense devastar la Terra. Però això no vol dir que sobren persones que ja estem vives, sinó que hauríem de plantejar-nos que no es podrà mantindre una po-

blació tan elevada. Això té dues variants. Una, que hi ha un risc molt greu que muiren de mala manera centenars de milions de persones, en curt o mitjà termini. Per exemple, quan tinguem dos anys seguits de males collites d'arròs o blat, veurem què passa. D'altra banda, ara hem pogut arribar a ser tanta població gràcies al fet que estem construint cossos humans mentre hi ha petroli i gas natural. Però no continuarem tenint petroli i gas natural per a construir tants cossos humans d'aquí a poc temps.

En el teu últim llibre, *Bailar encadenados* expliques la relació entre capitalisme de vigilància i ecologisme. Què tenen en comú?

En general, les polítiques de la Unió Europea avancen amb la idea fantàstica, afavorida per certs poders econòmics i polítics, que es pot fer una transició ecològica sense molts costos dins de la lògica del capitalisme verd, amb una forta identificació d'aquest amb la digitalització. Però *digital* no vol dir més sostenible ni més ecològic. Per contra, els sectors més conseqüents de l'ecologisme han assenyalat que ens faria falta una desdigitalització ordenada i progressiva, atenent l'anomenat principi de precaució. Un altre problema relacionat amb això és que s'està configurant una infraestructura de vigilància que és superior a tot allò que cap poder tirànic ha conegut en cap moment de la història de la humanitat. Aleshores, una societat un poc sensata que tinguera estima pels valors democràtics estaria qüestionant la digitalització i les formes de control digital.

Com operen les *fake news* en l'àmbit de les temàtiques ecologistes com el decreixement i el col·lapse?

Organitzadament. Hi ha sectors minoritaris de dreta i ultradreta amb consciència ambiental que capten la qüestió de l'extralimitació i ho traslladen molt fàcilment a un discurs antiimmigració i racista. Enguany a l'estat Espanyol també veiem de manera molt acusada com s'han construït faules sobre les preses d'embassaments que s'estan dinamitant. Hi ha hagut una intensa activitat de Vox buscant eixa guerra cultural, sobretot, ancorada en els sectors rurals. Això ens fa pensar que les guerres de l'aigua les tenim ja quasi damunt.

Malgrat l'ecoansietat i l'ecodepressió, hi ha esperança? Quins són els deures que tenim per davant?

Tenim la capacitat d'acció d'associar-nos i formar comunitats, que és l'essencial per a intentar oposar resistències i reorientar aquesta deriva ecocida. La millor defensa contra l'ecoansietat és lluitar junts i juntes. És un error l'optimisme que afirma que aquesta és la millor època de la història de la humanitat. És veritat que estem en una situació privilegiada, però pel camí que anem no durarà massa. Hauríem de ser capaços de socialitzar la banca, les empreses elèctriques, de desenvolupar l'economia social i solidària, de generar comunitats energètiques i fer possibles formes d'acció que ens permeten trobar-nos per a llaurar futurs possibles. ●

Ideari

MONSTRES PER NO ANAR 'MÉS ENLLÀ'

TEXT: **JORDI BELTRAN GIMENO**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI I MARIA CONILL**

L'home del sac, Butzemann o la Tulevieja són éssers forjats pel folklore, adreçats a la infància. Cadascun, amb la seva forma i característiques particulars, adaptades al context cultural, té com a objectiu principal el control parental i social per mitjà de la por

La pel·lícula *El bosque* (M. Night Shyamalan, 2004) presenta una petita comunitat tancada, sense contacte amb altres grups humans, que no sabem on s'ubica en espai i temps i aïlla les seves habitants a partir de dues premisses: que no hi ha una altra societat possible o millor, i la mateixa impossibilitat física, precisament, d'anar "més enllà". Al film no són ben bé prohibicions explícites -lleis- les que eviten la transgressió, sinó que són la moral, per una banda, i la por, per l'altra, les encarregades de dissipar la voluntat humana d'explorar. La por pren forma de monstre, de relat, i com a tal, s'ha d'anar recordant sovint perquè no caigui en l'oblit ni es debiliti una de les potes que sustenten l'hermetisme d'aquesta comunitat. No en va, la història d'*El bosque* comença amb el conflicte intern d'una mort, el funeral d'un infant, i amb la voluntat explícita d'un dels joves del poble d'anar a "la ciutat" a buscar medicines, fent-se càrrec del perill que comporta endinsar-se en el bosc. Immediatament després d'aquesta petició, comencen a aparèixer cadàvers de gossos. Però no morts de qualsevol manera, no: assassinats com només un monstre podria fer-ho. "Qui ha comès aquest acte tan menyspreable?", es pregunta un dels infants de la vila. "Aquells-de-qui-no-xerrem", respon el professor i líder de la comunitat.

A casa nostra tenim l'home del sac, a l'Argentina li diuen *el viejo de la bolsa*; al Canadà, *The seven o'clock man* (l'home de les set en punt) i a Alemanya, *Butzemann*.

Tots són exemples de figures del folklore que, amb aparença més o menys humana, carreguen una bossa que, en qualsevol moment, poden emprar per segrestar un infant que no està fent les coses *com s'han de fer*. És un recurs, aquest, que les mares i pares han aprofitat des de fa anys per a mostrar a l'infant què està bé i el que no, què es pot fer i el que no es pot fer: un relat que opera amb senzillesa meridiana, binària, i que funciona, sigui dit de passada, també des de la comoditat, per no haver de donar massa explicacions sobre els perquè de tot plegat a una infància curiosa de mena.

CONSTRUCCIÓ D'UN RELAT ADAPTAT

És una mena de control social, que ordena i fixa mitjançant figures clàssiques del folklore que hem conegut des de petits amb cançons com "*Duérmete niño, / duérmete ya, / que vendrá el Coco / y te comerá*". L'antropòleg Manuel Delgado explica que, efectivament, es tracta d'un "control de la societat sobre els seus membres, advertint-los del perill de tot incompliment, desviació o infracció amb relació als seus principis". Segons la pedagoga Júlia Betrian, l'interessant d'aquestes històries és que "ens mostren un dels dos tipus d'obediència. Per una banda, tenim la que sorgeix de manera intrínseca, la que es forja amb el temps, l'exemple, la comprensió en la responsabilitat i en valorar el bé comú... Mentre que l'altra, és a dir, aquesta de la qual parlem, posa tota aquesta feina educativa en mans de quelcom exterior, en una por, en un personatge fictici i sovint força inversemblant, fins i tot a ulls de la canalla". Es necessita, doncs, construir un relat a l'alçada de l'exigència de les criatures. És a dir, amb un conflicte i uns actors implicats molt concrets.

La por es basteix de relats, la idiosincràsia dels quals preveu qualsevol crítica mínimament punyent que qüestionï la precarietat de la seva certesa. L'infant és una persona en-

cara incompleta, apunta Delgado al llibre *Sociedades movilizadas* (Anagrama, 2007). Són éssers considerats menors (menys capaços) que han estat abocats a passejar la seva simplicitat. I assenyala, també, el paral·lelisme següent, que explica el buit i el deure que encara tenen les ciències socials amb la infància: "No hi ha hagut cap aproximació a la forma com els nens i nenes construeixen una societat singular i complexa entre ells, entre ells i nosaltres i entre ells i el món. Els hem estudiat des d'una perspectiva que mai els ha considerat subjectes, sinó simples esborranys de nosaltres mateixos. Els hem col·locat al centre dels nostres desitjos, com una encarnació d'expectatives i esperances, però també de les nostres pors".

És potser això el que explicaria que aquests relats atemoridors no estan tan interessats en la seva versemblança com en la seva contundència: d'estructura simple, presenten una trama d'un sol acte, on els bons i els dolents els trobem clarament diferenciats, on *fora* i *dins* delimiten físicament el perill,

i on *lluny* i *a prop* expliquen on es pot i on no es pot estar. Qualsevol llibre clàssic sobre teoria del guió audiovisual apostaria amb força per una figura que s'allunyés molt dels valors de la protagonista i s'assimilés a allò a qui anomenaríem *malvat*. Robert McKee, a *El guió* (Alba, 2009) ho explica així: "Com més poderoses i complexes siguin les forces de l'antagonista que s'oposen al personatge, més completa i potent serà la història. Amb *forces antagòniques*, ens referim a la suma total de totes les forces que s'oposen a la voluntat del personatge i el seu desig". El caràcter aparentment arbitrari de certes prohibicions, imperatius i límits només pot trobar la mane-

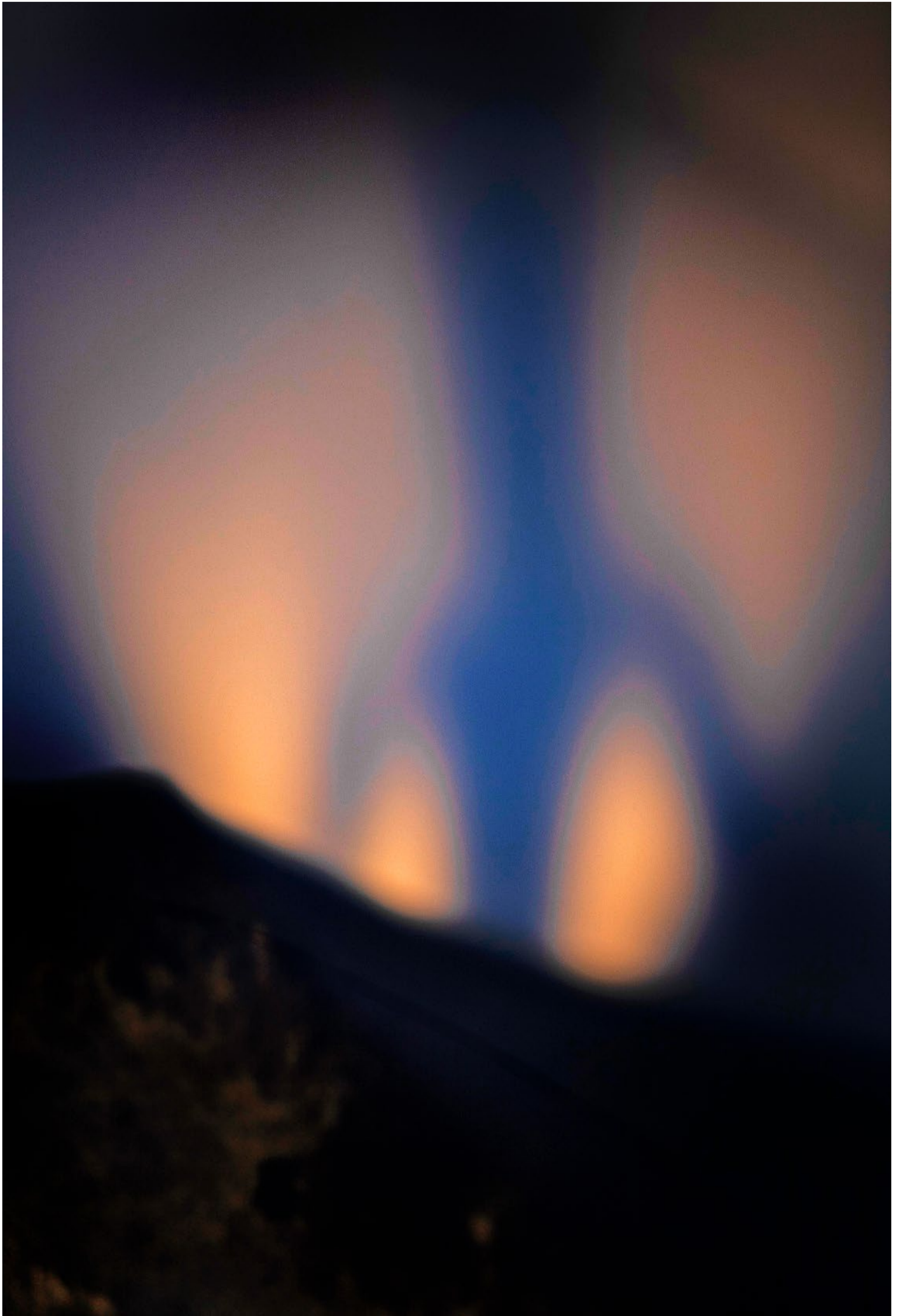
ra d'esquivar el control del raonament i les justificacions amb un imaginari que es tanqui en ell mateix i no deixi cap escletxa per on es pugui colar la pregunta i, per tant, aflori la discussió. Així, doncs, necessitem un monstre, un bon agent antagònic, sobrat d'inversemblança, que vingui de la foscor i ens pertorbi.

LA FIGURA DEL MONSTRE

El monstre ens dona un missatge clar, cristal·lí, molt visual. Manuel Delgado, al seu blog *El cor de les aparences*, explica a través d'un relat d'Edgar Allan Poe l'origen i l'essència d'aquesta figura: "El grau zero de monstruositat no és res més que el que Poe col·locava al centre del seu famós relat *El hombre de la multitud*, aquell desconegut amb una energia que s'alimentava de les masses amb les quals buscava mesclar-se i on el rostre del protagonista del relat descobreix l'essència de qualsevol crim". No és gens casual que algunes figures folklòriques (si no totes) destinades a avisar l'infant que un ésser castigador el vigila i que ha de menjar-s'ho tot, que ha de dormir quan toca o que no pot anar "més enllà", adoptin formes compatibles amb l'escenari on són narrades. Tot ens fa pensar (i indica) que l'home del sac, *el viejo de la bolsa* o *Butzemann*, figures que operarien d'una forma semblant, s'instal·lin en un context preeminentment urbà. De la mateixa manera que les habitants del poble de la pel·lícula de Shyamalan viuen amb la por que si s'endinsen en el bosc, qualsevol cosa els pot ocórrer. És el "context social" del qual parla l'antropòloga anglesa Mary Douglas a *Estilos de Pensar* (Gedisa, 2009): "Si coneixem les convencions, podem reconèixer que una narrativa pren les seves característiques de la realitat quotidiana". Perquè el monstre i la seva forma poden descriure's de la manera més inversemblant possible, com apunta Betrian, però el marc en què es mourà haurà de ser perfectament familiar i gens aliè. ►

'LA SUCIA' O 'LA CIGUAPA' SON ÉSSERS IMMUNDS, APARTATS DE LA SOCIETAT, QUE TORNEN I ALLIÇONEN A QUI DECIDEIX CAMINAR PEL COSTAT SALVATGE

► Trobem correspondències entre les formes del monstre i l'origen de la seva llegenda. Si bé tots viuen en els marges, qüestió que segurament ens sonarà (què és, si no, ser un antisistema?, què pretén aquesta categoria, sinó mostrar-nos una desviació de la norma i, per tant, del camí correcte?), hi ha algunes figures que emfasitzen i molt aquesta característica, posant la seva imatge, molt descriptiva, al centre del mateix relat. Aquestes figures malignes es dibuixen de manera degradant, transformant la marginalitat en quelcom rebutjable des de la mateixa estètica. L'home que surt d'entre les escombriures a la pel·lícula *Mulholland Drive* (David Lynch, 2001) és la *Sucia* a Hondures, la *Ciguapa* a la República Dominicana o la *Cegua* de Nicaragua, figures immundes que han estat apartades de la societat i que només tornaran per venjar i allisonar, no només les infants que incompleixin les normes, sinó també a tots aquells individus adults que han decidit, com diria la cançó de Lou Reed, “caminar pel costat salvatge de la vida”: borbots, indigents, transgressores, *outsiders*... gent que entén que la vida és tot el que passa fora de casa, sigui per voluntat pròpia o per disseny del destí. Per tant, res millor que un dels seus, una persona “bruta”, que faci pagar per tot el que s'ha volgut ser o que s'és. I no importa si la persona embriagada és castigada o no per aquest ésser, perquè el que farà la llegenda serà advertir que quan transitem pel cantó equivocat, estarà esperant-nos un monstre que ens devorarà. És el monstre del pantà, aquell ésser que s'amaga en els marges i que, d'alguna manera, assenyalava uns límits; i aquests límits inclouen la nit i la línia que no es pot creuar.

El mapa *Iterations of the Boogeyman in (almost) Every Country* [“Iteracions de l'home del sac a (quasi) tots els països”], elaborat pel web TheToy Zone, ens mostra (malgrat que pugui caure en cert etnocentrisme) la diversitat de monstres infantils arreu del planeta, tot buscant l'origen i la deriva narrativa que han pogut patir (de llegenda a conte, de conte a dita, o viceversa) fins a convertir-se en el que són avui. Podem convenir que existeixen diferents tipologies de figures segons el crim que penalitzen, però també segons el gènere de l'infant a qui va dirigida la narració. És a dir, el càstig o la prohibició. L'antropòloga Sandra Anitua explica que el control que s'exerceix és molt més evident en les nenes encara avui: “Ma mare, nascuda i criada en una aldea rural gallega, té por a les serps, cosa que veig clarament com una distinció entre l'espai de fora i el de dins. Aquesta distinció, com se sap, està molt més marcada en les dones. A les nenes no només se'ls diu que vagin amb compte quan surten, si és que surten, sinó que també serà important amb *qui ho fan i com*”.

El *Sombrerón* de Guatemala és descrit com una persona de molt poca estatura, amb un barret molt gros, una mula i una guitarra amb la qual tornaria boges a les dones i amb qui, òbviament, s'ha d'anar amb compte perquè, un cop alguna dona queda atrapada pels seus encants i el seu encanteri, aquest personatge la deixarà lluny, abandonada, en algun forat del qual no podrà sortir. Aquesta figura llegendària seria un exemple, no només de com són d'específics alguns “monstres” per a les dones, sinó que, a més, tindria la poc escrupolosa particularitat de la seva aparença: no serien pocs els homes que podrien assemblar-se al Sombrerón. Un altre cas del qual podem extreure aquesta especificitat de gènere seria la *Tulevieja*, popular a Costa Rica i a Panamà, un ésser que, si bé és mig ocell i mig dona, té com a característica morfològica principal que crida l'atenció i que explica el seu origen, dos grans pits que regalimen llet. Aquest ésser està a l'aguait que cap noia adolescent no es desvii del camí, i que no corri el risc que un home pugui mantenir-hi relacions no desitjades, deixar-la embarassada i desaparèixer. La *Tulevieja* penalitza a nenes i joves tot recordant-los en què poden convertir-se. Estem, doncs, davant d'un exemple de com

el control social actuaria posant la mirada en la possible víctima, aconsellant-li que estarà millor ben recollida a casa.

DONA I ESPAI PÚBLIC

El conte de la Caputxeta Vermella és un exemple paradigmàtic de fins a quin punt una narració avisa nenes i adolescents dels perills que comporta deambular per l'espai públic tota sola i divagar “a fora” sense contemplacions; és una mostra de com s'instaura una disciplina de l'ordre ja des de la infància i des de l'espai privat, domèstic, familiar i íntim. Però també és un exemple molt il·lustratiu per veure com un conte ha mutat i s'ha separat de la seva versió original francesa fins a convertir-se en el relat que tothom coneix avui. Efectivament, els germans Grimm van aburgesar el relat, escriu Mary Douglas. En el conte original de Charles Perrault, la nena no és una nena sinó més aviat una adolescent -que ni tan sols va vestida de vermell-, que quan arribi al seu destí es trobarà un llop que la segrestarà i es menjarà la carn de la seva àvia. I no hi ha finalment cap lle nyataire (és a dir, cap home) que aparegui per rescatar-la, sinó que seran unes altres dones que, quan la protagonista fugi a l'altre cantó del riu, l'ajudaran. Sigui com sigui, sembla que la versió dels Grimm, la instaurada universalment, funciona millor com a relat de prevenció i avís dels perills que esperen a fora, al bosc, a l'espai públic. És un llop. No és un home. És un monstre. Segons la investigadora feminista Nerea Barjola, autora de *Microfísica sexista del poder* (Virus, 2018) -una anàlisi dels relats de terror sexual a partir del seguiment mediàtic del crim d'Alcàsser-, el càstig penalitza la víctima perquè és sobre ella en qui recau la responsabilitat. Júlia Betrian també explica això d'una altra manera i posa sobre la taula aquesta mena de disciplina que moltes mares i pares busquen per mitjà del “reforç positiu”: si no fas això, si no et portes bé, els Reis et portaran carbó. I Manuel Delgado també apunta la responsabilització de la víctima amb un exemple ben clarivident: “En un altre plànol, la malaltia o l'accident és també el que espera a aquells que fan el que no han de fer. Si vas a urgències, la pregunta que et fan no és ‘què t'ha passat?’, sinó ‘què has fet?’”.

En els últims anys, i amb l'auge del fenomen mediàtic *true crime*, s'ha forjat la idea que cada generació necessita els seus monstres, com si es produís una mena de reciclatge de les pors: unes van viure el cas de les *nenes* d'Alcàsser, i les seves filles el cas Marta del Castillo. Aquí entrariem de ple a valorar la televisió com a creadora de contingut d'aquesta mena, com a instrument perpetrador i potenciador de relats i, per tant, com ens ve a dir Barjola al seu llibre: “El que van aconseguir els mitjans va ser que Antonio Anglés [principal sospitós de l'assassinat de les noies d'Alcàsser, en parador desconegut] fos un home famós. Durant molts anys, el perfil psicològic i les causes per les quals un home com ell pogués cometre aquest tipus de barbaritats van ocupar pàgines i pàgines dels diaris. Si Anglés estava viu o no, no importava, sempre que la llegenda tingués vida pròpia, i l'àngel de la mort continués alimentant la història d'un *divendres 13* a Alcàsser”. El que, d'alguna manera, sembla que ens estigui explicant és que el relat usa altres precedents ja sòlids per construir i donar forma a una història que aspira a convertir-se en una por.

Tot això ens fa pensar que l'home dels caramels i el del sac potser són homes, simplement, però necessiten una característica que els faci ser alguna cosa més i que els transformi en l'antagonista perfecte, possible condició sine qua non perquè, paradoxalment, adopti tot plegat certa versemblança. Així doncs, el fil conductor de la narració, insisteix Nerea Barjola, se sustenta en aquests casos sobre la base de tot allò que les adolescents no poden fer, en comptes d'assenyalar l'actitud dels agressors. Recordem què els diu als infants el líder de la comunitat a *El bosque* quan és preguntat pels assassins dels gossos: “aquells-de-qui-no-xerrem”. ●

Un gegant de la cultura popular en tota la seua magnitud

LA RECOMANACIÓ DE **PAU GRAU I MIRA**

Un dels llibres que aquests dies recomanem amb més alegria i entusiasme, tenint en compte el doble vessant literari i musical del nostre espai, és *Vicent Torrent. La cançó popular*, de Josep Vicent Frechina (Sembra Llibres, 2023). Sí, recomanem una biografia. Perquè es tracta d'un treball acuradíssim a càrrec d'un autèntic erudit de la música i la cultura popular de les nostres terres. Un llibre que explica i dimensiona la magnitud de l'obra de Vicent Torrent (Torrent, l'Horta Sud), històric cofundador del grup Al Tall, el qual, amb una trajectòria monumental desenvolupada durant dècades, ha esdevingut una peça fonamental en la construcció de la identitat cultural contemporània del País Valencià. Si la cultura és un dels fonaments principals d'un poble, i la música popular un dels més

efectius mitjans de transmissió de la cultura, amb el treball de Frechina, reconegut crític musical i musicòleg de Massalfassar (l'Horta Nord), estem davant d'un amé i completíssim treball que exposa el paper decisiu d'una persona que durant dècades ha impulsat de forma decidida i abnegada la recuperació de la música popular valenciana i la seua promoció i projecció cap al futur.

El llibre, que esperem presentar prompte a Alcoi, ha estat una de les més celebrades novetats d'una de les nostres editorials favorites, Sembra Llibres; i creiem que és una notícia ben feliç que una editorial valenciana que té una bona presència a Catalunya i a les Illes, haja dedicat una de les seues biografies a la figura de Torrent, encarregant-li la feina a qui més i millor podia excel·lir en la tasca: el mestre Frechina.

BIOGRAFIA

Vicent Torrent. La cançó popular

Josep Vicent Frechina

Sembra Llibres, 2023

192 pàgines

Detroit Llibres és una llibreria de barri d'Alcoi (l'Alcoià) que intenta posar a l'abast de la gent de les comarques centrals el bo i millor de les lletres i la cultura. Tenim una cura especial dels llibres de les editorials dels territoris de parla catalana i oferim una selecció de discs, sobretot vinils.

Publicitat

'Barcelona metròpoli-empresa. Crítiques pràctiques per desarmar la marca' és un llibre fet des de baix i des de les entranyes de la bèstia, que aborda les línies mestres d'un present i un futur depredador, escrit des de les pràctiques i les resistències que s'insereixen en els seus conflictes.

XARXES SOCIALS EN L'EDAT DE LA INNOCÈNCIA

TEXT: **EDU ABAD CABEDO**
IL·LUSTRACIÓ: **MARIA CONILL**

A inicis del nou mil·lenni, van començar a proliferar diferents pàgines web que permetien connectar entre si usuàries de tot el món. Naixia una forma d'interactuar que ha revolucionat l'univers comunicatiu i s'ha instaurat en la vida quotidiana de milions de persones

La pantalla del monitor va encendre's. El cibercafè feia olor de tancat. Ara només calia esperar uns quants minuts perquè tot funcionés correctament. Cada clic obria una finestra, un descobriment de quelcom llunyà. Després d'accedir a internet amb el navegador Opera, una nova web anomenada YouTube li va recomanar un vídeo de 42 segons. Semblava venir de Mèxic i es deia *La Caída de Edgar (el original)*. Amb emoció, va decidir entrar-hi. La publicació tenia un ràting de quatre estrelles i els tags "río", "caer", "niño", "pinche" i "pendejo" definien perfectament el contingut d'aquella hilarant peça audiovisual. Als comentaris, *skorpiondrummer* havia escrit vuit hores abans: "el mejor vídeo del año XD". Després de riure una bona estona, va fer un *like* al comentari i va continuar navegant per la xarxa mentre feia glops al seu cafè.

Malgrat alguna llicència creativa, aquesta és una escena que podria haver succeït perfectament al voltant de 2006 o 2007, època aproximada en què les xarxes socials van començar a expandir-se i arribar a amplis sectors de la població global. Aleshores, encara no estava clar per què podien servir o quin seria el nivell d'implantació que tindrien. Tampoc es coneixia el gran poder que arribarien a adquirir. Es tractava d'un període de curiositat i experimentació. Tal com explica Raquel Herrera, doctora en Comunicació i professora de Màrqueting Digital de la UPF, durant la gènesi de les xarxes socials "no només hi havia ingenuïtat dels usuaris, sinó que els mateixos empresaris tampoc sabien fins on arribarien les potencialitats dels seus projectes". Des de llavors, centenars de plataformes han nascut i mort, alhora que els seus continguts i característiques han evolucionat i s'ha constituït tota una indústria multimilionària. Però quan va començar realment aquesta història?

Usualment, s'identifica l'inici de les xarxes socials modernes l'any 1997. Va ser llavors quan un jove estatunidenc anomenat Andrew Weinrech va penjar a internet *SixDegrees.com*. Es tractava d'una pàgina web que imitava una llibreta de contactes i es basava en la teoria dels sis graus de separació, segons la qual, qualsevol persona del món està connectada amb qualsevol altra per mitjà d'una cadena de sis persones. Només permetia crear un perfil, afegir conegudes a una llista d'amistats i enviar missatges. També incorpo-

rava una funció de cerca per trobar persones amb interessos i contactes comuns.

LES FILLES DE SIXDEGREES

En qüestió de tres anys, i malgrat que es requeria una invitació per poder formar-ne part, s'estima que SixDegrees va aplegar aproximadament tres milions i mig d'usuàries. Una dada que, amb el temps, va veure's acompanyada per l'aparició de multitud de plataformes que van adaptar i millorar la fórmula original. Així, entre el 2000 i el 2003 van néixer pàgines com Fotolog, Friendster, SecondLife o, sobretot, MySpace i LinkedIn. Totes elles responien a l'objectiu comú de qualsevol xarxa social: connectar persones dins d'un

poc temps, va passar a anomenar-se simplement Facebook. El propòsit inicial era que l'estudiantat pogués intercanviar informació relacionada amb els seus interessos i experiències personals.

En aquella mateixa època van aparèixer algunes de les xarxes que encara són de les utilitzades avui. Poc després, tres companys de feina de San Mateo (Califòrnia) van crear YouTube (2005), en resposta a les dificultats que experimentaven per compartir els vídeos d'una festa. El 2006 naixia Twitter, de la mà del desenvolupador de programari Jack Dorsey, que de petit havia quedat fascinat per l'eficiència comunicativa de les estacions de ràdio de taxis i ambulàncies.

'SixDegrees.com', una agenda basada en la teoria que tenim vincles amb tothom del món per mitjà d'una cadena de sis persones, creada per Andrew Weinrech el 1997, es considera l'origen de les xarxes socials

entorn digital, però afegint-hi noves característiques i especialitats, com la publicació de fotografies, la difusió de música o un perfil professional per projectar-se en el mercat laboral.

Ara farà vint anys, el febrer de 2004, un desconegut Mark Zuckerberg, estudiant de Computació de la Universitat Harvard, a Massachusetts (els EUA), va emprendre la seva famosa xarxa social. El jove informàtic havia observat el poder de la interacció social en línia gràcies a l'èxit de FaceMash, el seu anterior projecte. Segons la versió de la història recreada a la pel·lícula *La xarxa social* (David Fincher, 2010) després que una noia el deixés plantat en una cita, va decidir superar l'afer a base d'alcohol i de la creació d'un discutible *joc* virtual, en el qual les usuàries visualitzaven parells de fotografies -prèviament piratejades- d'estudiants i havien de decidir quina els semblava més atractiva. En només quatre hores, la web va generar 22.000 visualitzacions de fotos. Quatre mesos després, Zuckerberg va acabar desenvolupant el que va batejar com *thefacebook*, el qual, en

Com sempre ocorre amb aquesta mena de relats, la llegenda es confon sovint amb la realitat i no es pot conèixer gaire del cert quines pretensions hi havia darrere d'aquells projectes. En tot cas, el que sí que és contrastable és que l'expansió de les xarxes socials va proporcionar un seguit de novetats comunicatives mai vistes. Mitjançant les eines de les noves plataformes, les usuàries van poder retrobar-se amb velles amistats amb qui havien perdut el contacte pels tombs de la vida, familiars separades per milers de quilòmetres van retornar a un tracte quotidià i multitud de persones van trobar nova gent amb qui compartir inquietuds, amistats i, fins i tot, amor.

ENTRE 'LIKES' I EMOTICONES

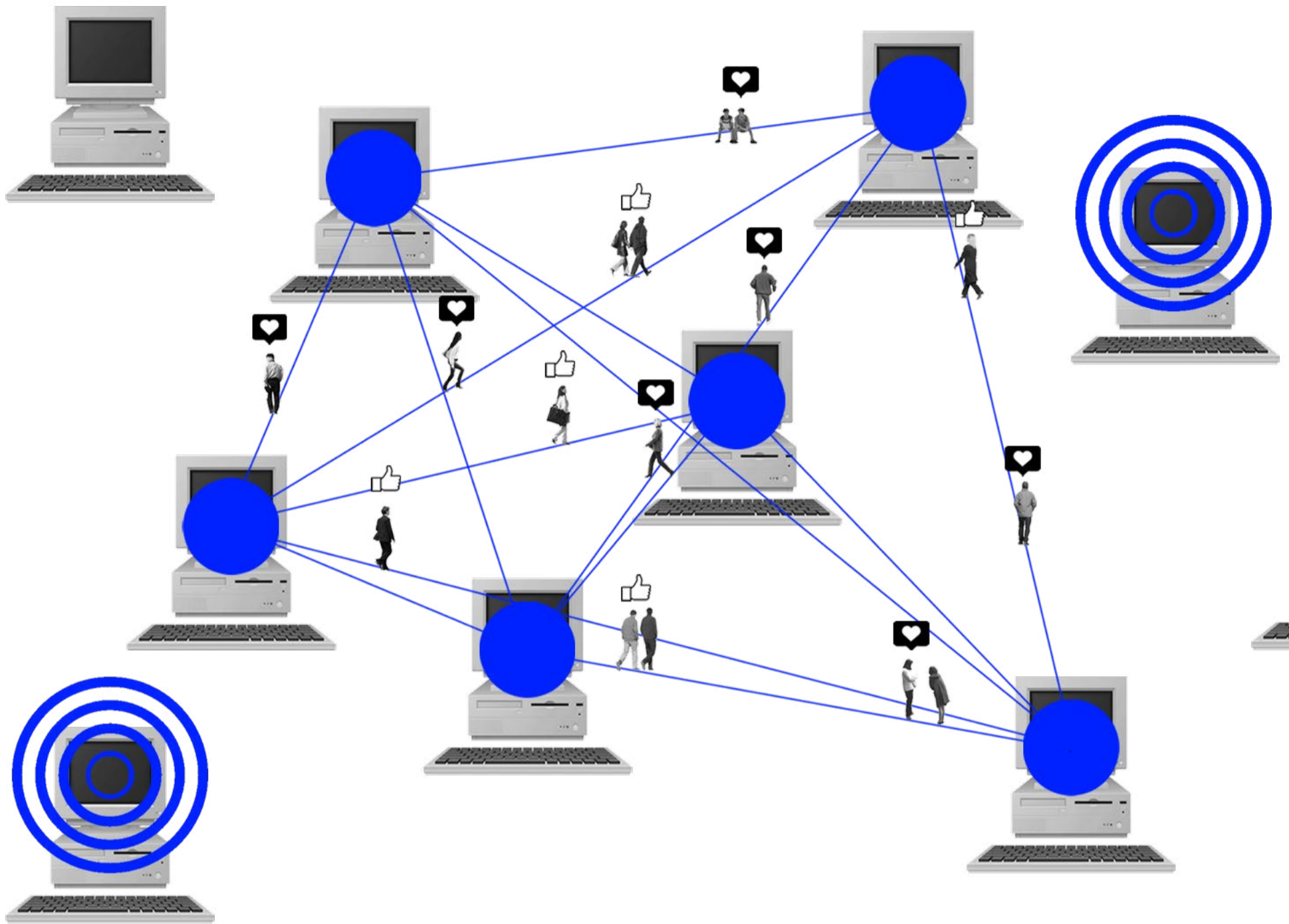
Al mateix temps, van instaurar-se característiques com els *likes*, els comentaris, les emoticones o els *hashtags*, que en poc temps van constituir tot un univers de codis efectius a l'hora de comunicar-se. Les etiquetes, per exemple, aportaven la innovació de permetre unificar temes de conversa a Twitter i generar les

anomenades "tendències" o "trending topics". D'aquesta manera, es va renovar la forma en què molta gent s'informava de l'actualitat i el periodisme més tradicional va trobar una nova font per caçar notícies i temes que generaven debat. A banda, també van servir per a expressar i donar forces a reivindicacions col·lectives. Així, les noves plataformes van tenir un paper fonamental en fenòmens polítics com la Primavera Àrab, el 15M o, més recentment, el *Me Too*.

Les noves xarxes socials oferien possibilitats infinites i molta gent va sumar-se al carro massivament. A finals de 2006, quan Facebook ja havia deixat de ser exclusiu per a estudiants i va permetre l'accés a tota mena d'usuàries, va assolir un total de dotze milions de membres. Cinc anys després, amb l'expansió de la telefonia intel·ligent i la possibilitat d'utilitzar les xarxes en qualsevol moment i a qualsevol lloc, la plataforma de Zuckerberg ja tenia 845 milions d'inscrites. Segons el Global Digital Report de l'any 2023, aproximadament el 61% de la població mundial -gairebé 5.000 milions de persones- fa ús de les xarxes socials, en les quals inverteixen una mitjana de dues hores i 24 minuts diaris.

Tal com comenta Raquel Herrera, "al principi, les empreses assumien que no tenien beneficis i qui es dedicava a invertir en les xarxes no obtenia un rendiment ni a curt ni a mitjà termini". Tanmateix, a mesura que el sector anava creixent a passos agegantats, les diferents plataformes van desenvolupar un model de negoci cada vegada més perfeccionat, basat en la recaptació i l'exploatació de les dades de les usuàries i la inserció de publicitat conforme la informació que aquestes proporcionaven. "Van entendre que, de la mateixa manera que som animals socials a la vida real, també podíem ser-ho en línia i que, a més, en podien treure beneficis", explica la investigadora.

Actualment, les xarxes socials s'han convertit en un instrument imprescindible de comunicació. Un espai on la gent no només s'expressa i interrelaciona, sinó que, fins i tot, exposa el seu dia a dia o la seva imatge per treure'n rendiment econòmic: va aparèixer així el fenomen de les *influencers* i *youtubers*, com una nova especialitat professional en l'àmbit de la comunicació que no es pot concebre sense les xarxes socials. D'altra banda, les xarxes han arrelat profundament a la nostra vida quotidiana, alhora que han esdevingut un instrument clau per a l'exposició publicitària i la dependència a les pantalles.

Tal com explica Gemma Garcia, responsable del programa de tractament de conductes addictives del centre SPOTT de la Diputació de Barcelona, “les xarxes socials tenen un potencial positiu molt important i, d’alguna manera, el nostre sistema actual de relacionar-nos ha canviat. Tanmateix, també té efectes i impactes negatius en la salut mental, en el sentit que s’observa, moltes vegades, un increment en trastorns d’ansietat i depressió”. En aquesta línia, la gran disponibilitat que ofereixen els telèfons mòbils ha accentuat la possibilitat de fer-ne un ús perjudicial perquè, tal com indica Garcia, “la construcció de les xarxes, la seva mateixa estruc-

tura, determina molt el potencial adictiu que tenen”.

Amb poc més de vint anys d’història, l’escena del cibercafé se’ns albira llunyana. Ara tenim internet a les nostres butxaques, acompanyant-nos en tot moment. Ja no fa falta desplaçar-nos a un local per a accedir a les xarxes socials i, en el fons, entrar-hi ja no té aquell embolcall d’aventura emocionant. De la mateixa manera, segurament no fariem *like* al vídeo en què un nen cau al riu i és humiliat pels seus amics. Tanmateix, si bussegem per les entranyes de les xarxes, encara hi podem trobar el famós vídeo i adonar-nos com ha passat de ràpid el temps. ●

Entendre el canvi climàtic, un problema epistemològic

Quan la comunitat científica ha volgut integrar la història humana en la història natural no ha adoptat una perspectiva dialèctica i materialista, i això ha comportat solucions tècniques, mai estructurals

El gran problema, en realitat, no és ben bé el canvi climàtic, sinó la crisi d'habitabilitat que travessa el planeta, de la qual aquest n'és només una part, la més visible i mediàtica. És una veritable crisi que començà a manifestar-se amb plenitud a finals del segle passat i que actualment es desenvolupa acceleradament, sense que el seu decurs hagi pogut revertir-se a pesar de les nombroses iniciatives adoptades per diverses institucions. De fet, ara com ara, ja s'ha instal·lat arreu la percepció que no té aturador i que, en tot cas, caldrà adaptar-s'hi com millor puguem.

Certament, aquesta crisi no podrà ser revertida des de les institucions burgeses per dues raons principals. D'una banda, per la mateixa voluntat política d'aquestes, en tots els àmbits: local, nacional i internacional. Aquesta voluntat, més enllà dels habituals escarafalls, sovint en clau electoralista i necessaris en la correcció política imperant, no pretén arribar al fons del problema de l'habitabilitat. D'altra banda, perquè aquestes institucions estan assessorades per un compendi d'experts provinents de diferents camps de les ciències naturals, principalment del que avui dia es coneix com a ciència del sistema Terra. Uns experts que no han sabut ni han pogut anar més enllà de suggerir mesures paliatives davant de la situació, a causa de les seves limitacions epistemològiques pel que fa a una comprensió integral de la crisi planetària d'habitabilitat.

La contribució de la ciència del sistema Terra al coneixement del funcionament del planeta com una tota-

litat dinàmica i històrica és indubtable. Aquest coneixement és fruit del desenvolupament de les diferents branques de les ciències naturals al llarg dels darrers segles, que ara s'ha sintetitzat en un sistema únic. Ara bé, a l'hora d'integrar en aquest sistema la dinàmica de les formacions socials i econòmiques humanes a través de la història, la ciència del sistema Terra mostra importants mancances teòriques, que són tant o més greus, pel fet que la crisi d'habitabilitat es deriva exclusivament, no ja de l'activitat humana sinó de la forma capitalista de l'activitat humana, i pel fet que la superació d'aquesta crisi només és possible des del coneixement científic col·lectiu i no des de l'activisme i el voluntarisme individuals.

En la comprensió de la història natural, els científics han hagut de procedir, per bé que de manera inconscient, segons un paradigma epistemològic dialèctic i materialista. Materialista, perquè, com deia Engels, en darrer terme, no hi ha res més que matèria i moviment, que és una forma d'existència de la matèria. De manera que el coneixement de la natura ve determinat per la natura en ella mateixa, per la seva realitat material, i no per idealitzacions alienes a aquesta realitat. Dialèctic, perquè el moviment de la matèria ha comportat

la seva progressiva diferenciació, on la contradicció entre les successives formes de matèria és el motor del mateix moviment. Així, la matèria inorgànica es diferencia com a matèria orgànica, la matèria inerta com a matèria viva, i aquesta en les seves diferents formes evolutives, incloent-hi els humans que, com deia Spinoza, són el cos pensant de la natura i, per tant, el pensament és un atribut de la matèria. De manera que, per conèixer la natura, els científics han hagut d'adoptar una perspectiva epistemològica dialèctica i materialista.

Aquest paraigua epistemològic ha de ser per força dialèctic i materialista, perquè aquesta és la realitat de l'objecte que s'estudia

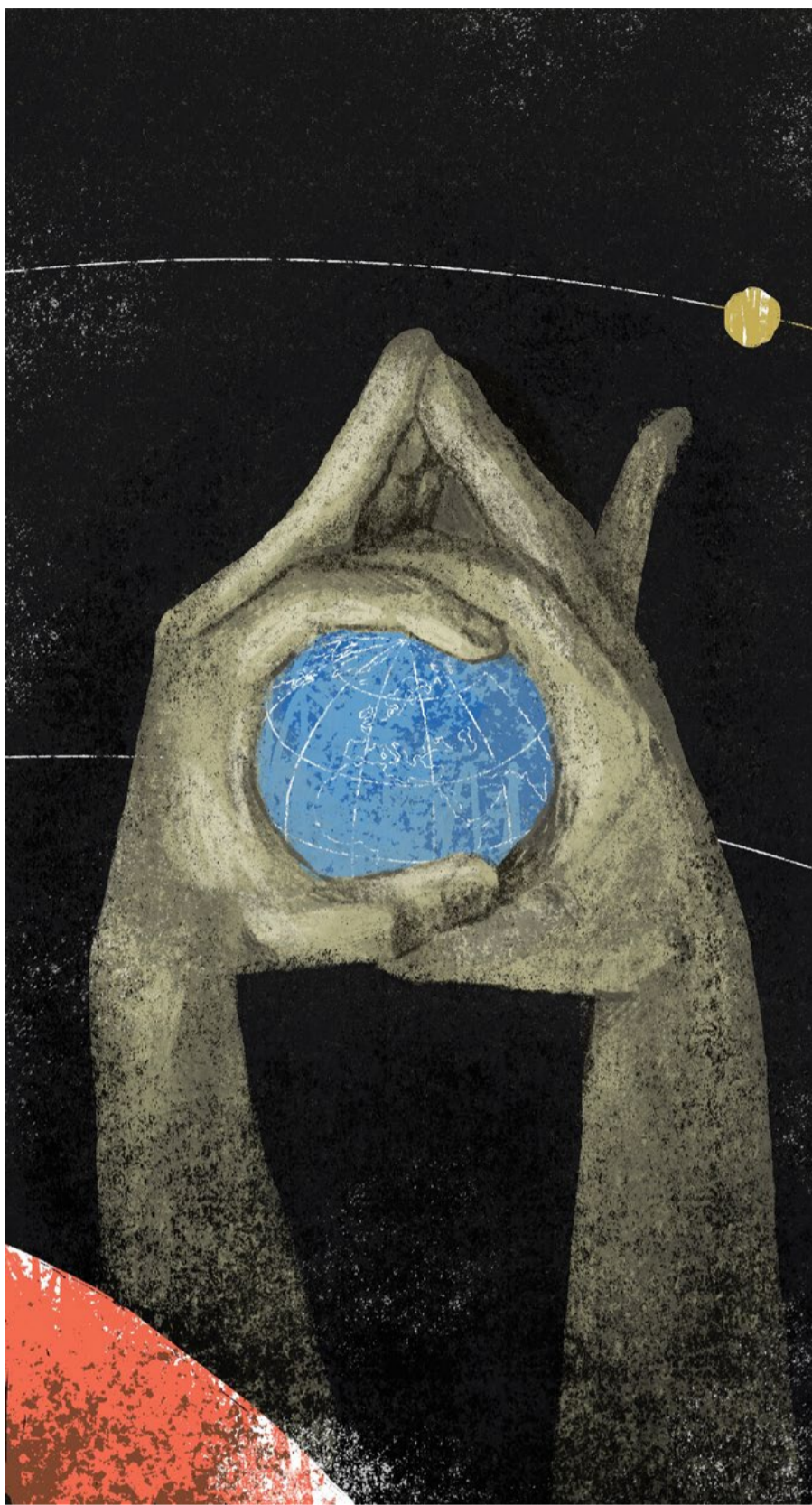
Altrament, aquest coneixement hagués estat impossible. Dit en altres paraules, el coneixement de les coses és un coneixement mediat pels procediments cognitius del pensament, procediments que han d'ajustar-se a la realitat que s'estudia, que són històrics i que tendeixen a reflectir la realitat tal com és. Això, molt matusserament, és la teoria del reflex que varen desenvolupar, fonamentalment, els filòsofs soviètics de la segona meitat del segle XX.

El problema gnoseològic d'entendre la crisi planetària d'habitabilitat és el següent: quan les ciències naturals han volgut integrar la història humana en la història natural no han adoptat la perspectiva dialèctica i ma-

terialista que els ha dut a una comprensió més o menys reeixida de la natura. Ben al contrari, pel que fa a la societat humana, s'han regit per un paradigma epistemològic positivista i idealista, que és el dominant arreu en la societat burgesa. Així doncs, les ciències naturals han enfrontat el problema d'integrar el funcionament de la societat humana en la dinàmica de la natura des d'un dualisme epistemològic que contraposa dues perspectives antagòniques. D'una banda, una visió dialèctica i materialista pel que fa a la comprensió del món natural i, d'una altra, una perspectiva positivista i idealista pel que fa al món social. Però un encaix sostenible dels humans en el planeta requereix el coneixement científic de la natura i de la societat i de llur interacció concreta en termes de causalitat, necessitat i essencialitat. Això només és possible sota un mateix paraigua epistemològic, és a dir, des d'una perspectiva epistemològica monista: com deia Serguei Rubinstein referint-se al problema fonamental de la filosofia, la relació entre l'ésser i la consciència i no des d'una òptica dualista.

Les diferents ciències tenen tècniques i procediments metodològics particulars, i és evident que una tomografia axial computeritzada és de poca utilitat en l'estudi de l'economia política, però el paradigma gnoseològic és únic i ve determinat per l'objectivitat de la realitat que s'estudia, que és independent de com es compregui. Aquest paraigua epistemològic ha de ser necessàriament dialèctic i materialista perquè aquesta és la realitat de l'objecte que s'estudia. Que això és així ho demostra

la pràctica, el criteri últim de veritat. De manera que la bomba d'Hiroshima demostra, malauradament, que el coneixement de la física de les partícules elementals és aproximadament correcte, tot i que sempre millorable. De la mateixa manera, la crisi planetària d'habitabilitat demostra que el coneixement del mode capitalista de producció social des d'una perspectiva marxista s'aproxima a la mateixa realitat material d'aquest mode de producció.

És cert que epistemologia, filosofia, economia política, i d'altres, són disciplines de les ciències socials que ca-

uen fora del ventall de coneixements dels científics del sistema Terra. No és menys cert, però, que molts d'aquests científics tenen un concepte un xic estret del que és *ciència*, i sovint consideren que allà on no hi ha equacions diferencials o hi estiguin implicades tecnologies sofisticades no es pot parlar de coneixement científic com a tal, cosa que exclou la possibilitat de fer ciència només amb les eines de l'anàlisi, la deducció, l'abstracció i altres formes universals del pensament. De fet, la concepció de bona part de les ciències naturals respecte a l'estudi de les formes i els procediments del

pensament tot sovint deriva en un materialisme vulgar que equipara el pensament sobre el pensament amb una mena de metafísica.

Pel fet que les disciplines de les ciències socials són, en general, alienes al bagatge teòric dels científics del sistema Terra, aquests han hagut d'adreçar-se als paradigmes dominants sobre la societat humana i els diversos modes de reproducció social al llarg de la història. Uns paradigmes que, com s'ha dit, reposen sobre bases positivistes i idealistes. De manera que, a escala pràctica, el que han fet els científics del sistema Terra és enganxar els coneixements idealistes i positivistes sobre la societat humana dominants en la societat burgesa als coneixements de la natura que ells mateixos han desenvolupat des d'una òptica materialista i dialèctica. El resultat ha estat un collage del qual no es poden extraure els nexes concrets i fonamentals que han dut el planeta a l'actual crisi d'habitabilitat, i del qual només poden sortir solucions tècniques a aquesta crisi, però mai solucions estructurals. Per exemple: amb la substitució d'uns compostos orgànics per uns altres en els usos industrials, en virtut de l'aplicació del protocol de Montreal de 1987, s'ha aconseguit reduir el forat de la capa d'ozó del pol sud. Els nous compostos, però, tenen un greu impacte en l'escalfament global, i es podria dir que el que s'ha guanyat per una banda s'ha perdut per una altra. Amb tot, la crisi d'habitabilitat en conjunt no ha deixat d'empitjorar al llarg del temps, i no deixarà de fer-ho mentre només es considerin aquesta mena de solucions tècniques.

D'altra banda, però, on havien d'adreçar-se els investigadors de les ciències naturals per integrar el coneixement de la societat humana en els seus coneixements del món natural? Al marxisme? I a quin marxisme? Al marxisme occidental, que és on la majoria d'aquests científics es troben epistemològicament ubicats? A un marxisme occidental, bona part del qual, des de l'Escola de Frankfurt a l'anomenada nova lectura de Marx, passant per la filosofia de la praxi, té una concepció de la realitat tan pobrament dialèctica i materialista, fins al punt de negar la dialèctica de la natura? A un marxisme occidental que majoritàriament ha menystingut la teoria marxista del reflex en la cognició de la realitat, així com el gran desenvolupament que assolí la dialèctica materialista, soviètica sobretot durant la segona meitat del segle XX? Certament, poc es pot retreure als investigadors de la ciència del sistema Terra. Amb prou feines han fet el que han pogut. ●

TEXT: **CARLES SORIANO CLEMENTE**
 INVESTIGADOR EN GEOCIÈNCIES
 DEL CSIC I MEMBRE DEL SEMINARI
 D'ECONOMIA CRÍTICA TAIFA

IL·LUSTRACIÓ: **RA MALAZO**

S'ha de restringir l'accés al p

UNA DESCOBERTA DE LA SEXUALITAT SEGURA, RESPECTUOSA I REALISTA

Com a dona compromesa amb els drets de la infància i la joventut en l'entorn digital, defenso fermament la necessitat de restringir l'accés a la pornografia durant l'adolescència. Aquesta postura no només comprèn la protecció contra continguts explícits, sinó també té en compte la preservació del desenvolupament psicològic i emocional dels joves.

El consum freqüent de pornografia en línia, especialment la que es troba fàcilment accessible per mitjà de dispositius digitals, presenta un risc significatiu per al desenvolupament cerebral dels adolescents. En el meu llibre *Respeto mi sexualidad: Educar en un mundo hipersexualizado* (Nueva Eva, 2020) destaco que aquesta afectació pot incloure una alteració en el sistema de recompensa i un debilitament en les habilitats de control cognitiu. Reforcen aquesta afirmació estudis com “*Neural Correlates of Sexual Cue Reactivity in Individuals with and without Compulsive Sexual Behaviours*” (“Correlacions neuronals de la reactivitat de senyals sexuals en individus amb comportaments sexuals compulsius i sense”, Potenza et al., 2013) i “*Compulsive Sexual Behavior: Prefrontal and Limbic Volume and Interactions*” (“Comportament sexual compulsiu: volum i interaccions prefrontal i límbic”, Kühn i Gallinat, 2014).

La pornografia a internet està vinculada a un augment en l'activitat sexual problemàtica en edats primerenques. Això inclou un major involucrament en conductes sexuals de risc, com relacions sexuals amb múltiples parelles, sexe anal i grupal o l'ús de substàncies durant el sexe.

Estudis com “*The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research*” (“L'impacte de la pornografia a internet en els adolescents: una revisió de la investigació”, Owens et al., 2012) destaquen aquestes preocupacions.

La pornografia a internet normalitza entre adolescents la noció que les dones són objectes sexuals. Aquesta percepció distorsionada pot tenir conseqüències duradores en la manera com els joves veuen i tracten les dones, afectant les seves futures relacions, una problemàtica que s'aborda, entre d'altres, a l'estudi *Pornography and the Male Sexual Script: An Analysis of Consumption and Sexual Relations* (La pornografia i el guió sexual masculí: una anàlisi del consum i les relacions sexuals, Sun et al., 2016).

Un aspecte sovint ignorat en el debat sobre la pornografia és la seva connexió amb el tràfic de persones. La pornografia no només perpetua estereotips de gènere i normalitza la violència sexual, sinó que també està vinculada a l'explotació i el tràfic, especialment de dones i menors. Aquesta dimensió s'aborda en l'article “*La nueva pornografía online y los procesos de naturalización de la violencia sexual*” (Ballester et al., 2023).

En conclusió, restringir l'accés a la pornografia durant l'adolescència no només és una mesura de protecció contra continguts inapropiats, sinó una inversió en el desenvolupament saludable dels joves. És una acció necessària per garantir que els adolescents puguin explorar la seva sexualitat de manera segura, respectuosa i realista. ●

ANNA PLANS

ACTIVISTA I COMUNICADORA PELS DRETS DE LES MENORS

Porno durant l'adolescència?

JUSTÍCIA ERÒTICA I ACCÉS IGUALITARI AL DESIG I AL PLAER

Si el que ens preocupa del porno és que és masclista, hauríem d'ampliar la mirada cap a tots aquells agents socialitzadors de les adolescents que reproduïxen i fomenten el masclisme. Començant per qui tenim a casa.

Quan pensem en adolescència i violències masclistes tendim a creure que el jovent reproduïx més el masclisme, sense pensar d'on treuen els missatges que reproduïxen o si totis lis joves ho fan. Molts cops identifiquem com a masclisme alguns gustos i maneres de fer que, simplement, han patit un canvi generacional. Altres vegades és cert que reproduïxen masclisme. Llavors, ens caldrà reflexionar sobre quin acompanyament hem fet, si és que n'hem fet, perquè reproduïxin uns valors i no uns altres.

Un gruix important de l'opinió pública centra el debat en el porno en si mateix. Però això és problemàtic des de la mirada d'una educació sexual feminista. Cal que ens fem algunes preguntes: Considerem masclista qualsevol mostra explícita de sexualitat? Condemnem la sexualitat que se surt de la normativitat coitcentrada? La normativitat sexual és forta i té les seves arrels en una sexualitat patriarcal que abomina de totes aquelles pràctiques que se surten de la funció reproductiva, i és precisament una de les tasques principals de l'educació sexual feminista la necessitat d'ampliar imaginari i rescatar la sexualitat del segrest heterosexual i coitcentrat.

Fa estona que ens han ensenyat que el porno, com a tal, és una pràctica sexual més que, com totes

les altres, la gaudim si volem, quan volem i en companyia de qui volem. I si no la volem, no la practiquem. Existeix un gruix cada cop més important d'alternatives feministes i de consum ètic al porno mainstream, alternatives que ens diuen que si no ens agrada el porno que hi ha, podem fer-ne el nostre. Al masclisme se l'ha de combatre en totes les seves manifestacions, i, combatre'l en el porno, no vol dir prohibir-lo o estigmatitzar-lo, sinó recuperar-lo.

El debat necessari sobre sexualitats i adolescències ha de girar necessàriament al voltant del model d'educació sexual que volem i algunes entitats estem apostant per una educació sexual que parli sense tabús d'allò que lis joves volen saber, que ajudi a trencar mites associats, que parli de prevenció de riscos, però que no estigui centrada en el perill, que parli del plaer, del plaer de les noies, dels estereotips de gènere associats a la sexualitat, que contempli la diversitat de cossos, de gustos, d'identitats i preferències, que ens permeti connectar amb un desig més real i propi, que contempli la vulnerabilitat, l'afectivitat, la comunicació, les emocions, les relacions, la responsabilitat, etc. Un espai d'aprenentatge multidireccional en el qual aprenguem totes, i on puguem no saber-ho tot, en el que aprenguem que la sexualitat es va construir al llarg de la vida.

En lloc de reivindicar la prohibició de l'accés als continguts pornogràfics, no seria millor reivindicar justícia eròtica i un món que permeti que tothom pugui accedir de manera justa i igualitària al plaer i al desig? ●

MIRIAM ALEMÁN CALATAYUD
SÍLVIA MERINO NAVALÓN
CLARA MARTÍNEZ HERNÁNDEZ
FORMADORES DE LA COOPERATIVA
CANDELA I DE L'ASSOCIACIÓ SIDA STUDI

EL RELAT DE **MARGA COLL ISERN**
IL·LUSTRACIÓ: **WARA LUQUE DE ORMAECHEA**

El divorci

eia uns mesos que m'havia divorciat. Així doncs, no me'n quedava una altra que assumir certes tasques que fins llavors havia esquivat al·legant una limitació derivada del meu gènere femení -limitació totalment inventada i en contra dels meus principis, però que em facilitava la vida sense que el meu orgull se'n ressentís gaire-, com ara canviar bombetes, utilitzar el filaberquí, tragar la botella de butà, destapar pots de vidre o enterrar al corral les ofrenes en forma de bestiola que de tant en tant em portava el meu moix. Res em resultà massa complicat ni em suposà cap trauma, excepte l'assumpte del sac de patates.

Succeí durant l'estiu. Mon pare, que d'ençà que s'havia jubilat tenia un hort que podria alimentar tot Roma, em duagué a casa un sac ben ple de patates. Li vaig dir que n'hi havia massa, que jo cuinava poc, i menys ara que ho havia de fer per mi sola. Mitja dotzena de patates em bastaven per una bona temporada. Ell no em feu cas -mai ho feia quan algú rebutjava quelcom del seu hort- i es limità a remarcar-me com era d'important que les deixés esteses a un lloc on no fes massa calor ni hi pegués el sol. Vaig acabar acceptant, no me'n quedava una altra, però ni les vaig estendre ni els hi vaig tornar a fer cas.

Va ser a finals d'estiu quan vaig començar a percebre els primers símptomes del que es coïa dintre d'aquell sac. Quan entrava al garatge notava certa olor àcida i espessa, mescla de fang, d'humitat i d'alguna cosa més que no vaig saber identificar. De cua d'ull també vaig veure que a sota del sac s'hi havia format una taca negra que, a poc a poc, s'estenia per les rajoles. Tot allò eren indicadors prou evidents del que estava succeint. Ho veien els meus ulls i ho ensumava el meu nas, però la informació quedava allí, guardada dintre la capseta que formen les meves dues conques, enganxada en les meves cavitats nasals com si fos un moc, i no acabava mai d'arribar al cervell. A hores d'ara encara no entenc per què vaig trigar tant a afrontar la situació.

Un dia vaig entrar al garatge i, sense voler, vaig trepitjar la taca negra. Frisava perquè arribava tard a la feina i no vaig tornar enrere per canviar-me les sandàlies. Tot el dia vaig portar la sola enganxifosa incomodant-me a l'hora de caminar i això em va fer pensar: estava tornant a repetir el mateix error que havia comès amb el Joaquim. Evitava els problemes i deixava passar el temps, com si amb la meva ignorància es pogués sanar el que ja estava podrit.

Fou un dissabte al matí quan em vaig aixecar amb la ferma intenció d'afrontar la situació. Ho vaig fer de manera innocent, com si tots aquells senyals, la pudor, la taca negra a les rajoles, no fossin evidència de res. Creia encara que me'n podria sortir amb un grapat de patates als fems i res més. Vaig aixecar una mica el sac amb una mà, suposo que pretenia sospesar-ho, i tot d'una vaig veure que a sota estava infestat de cucs. Vaig amollar el sac i vaig pegar un crit. Oiada, vaig sacsejar ambdues mans i vaig sortir fora del garatge. Respirant fondo, em vaig

obligar a tornar a entrar. Recordo que, en aquell moment, una part de mi se sentí alleujada. Tot allò era fastigós, era un trauma, era una merda. Sí, però almanco ja no podia anar a pitjor, perquè res podia superar a aquelles larves anellades, grasses i marrons, de la mida d'una ametlla. Em vaig preguntar què coi eren, si eren cuc o larva, i vaig decidir que fossin el que fossin, d'allí no en podia sortir res. Eren podridura. Eren la decadència que un dia es menjà amb delit el meu matrimoni i que tot ho acaba engolint.

Si encara hagués estat casada, hauria fet el possible per no haver de fer front a tot allò. Una mica d'humiliació fingint que, pel fet de ser una dona, tenir major sensibilitat a l'hora d'enfrontar-me a l'exèrcit de larves no era pagat. Però ja no estava casada. Vaig llençar a terra una botella de lleixiu sencera esperant que es morissin. Em vaig calçar els guants de jardineria, em vaig tapar la boca amb dues mascaretes i vaig ficar així com vaig poder aquell sac de patates podrides dins de dues bosses de fems de plàstic. Les vaig fermar ben fort i les vaig treure a fora. Morta del fàstic, me'n vaig anar a dutxar mentre l'exèrcit de larves agonitzava en aquella piscina de fang i lleixiu.

Vaig escombrar l'endemà, quan la majoria de les larves ja eren mortes. No hauria pogut fer-ho d'altra manera. Em repugnava massa tocar-les si es movien. Aviat em vaig adonar que havia estat un error esperar tant, perquè moltes es van escampar pel garatge i van morir intoxicades pel lleixiu, sota caps de cartó o sota l'estanteria metàl·lica on guardava eines i pintures.

Durant molt de temps van aparèixer larves seques per diversos racons del garatge. Un dia vaig aixecar la gelera portàtil per anar a la platja i allí me n'aparegueren més de sis. Sota uns guants de jardineria que havien caigut a terra en vaig trobar tres o quatre. El moix també n'anava trobant i les rosegava tot content. Jo sentia el crec-crec que feia entre les dents i em moria de fàstic. Eren com aquells aperitius cruixents que s'ofereixen als turistes quan visiten els mercats de Tailàndia. En vaig trobar al carrer, com si el vent les hagués arrossegat, i també dintre de casa. Llavors agafava l'escombra i les llençava als fems, resignada.

Foren també un malson recurrent durant molt de temps. Somiava sempre amb la mateixa escena: era el matí quan el Joaquim i jo havíem decidit que no podíem continuar més temps junts, llavors jo li donava l'esquena i perdia l'equilibri, caient sobre l'exercit de larves, que s'aferraven a la meua pell i em xuclaven amb el seu moviment rítmic imparabile.

Després, no sé com, amb el temps, vaig deixar de pensar-hi. Vaig deixar de somiar-hi. Ja no em sentia escarrufada. El meu moix continuà caçant llagosts, rates i dragons, però ja no rosegava cucs morts. Arribà un dia que fins i tot vaig deixar de témer trobar-ne cap en tragar trastos del garatge. Si a sota quedava alguna larva, ja s'havia convertit en pols. ●

Quan el “consum responsable” topa amb la realitat

MARTINA MARCET

SOCIÒLOGA I IMPULSORA DE LA FINCA DE RAMADERIA AGROECOLÒGICA CAL ROIO

Tot i que tenim un poder com a consumidors, ja fa temps que estem topant amb els límits del consum responsable. Aquest discurs, de fet, és molt individualista: a partir de la introducció de “valors” a les opcions de compra individuals, legitimem el model consumista del capitalisme. Consumir estarà bé sempre que tingui etiqueta “responsable”. En cap cas crec que no s’hagi de defensar la necessitat de tenir un criteri pel que fa a què i com comprem. Però dipositar en aquesta “responsabilitat individual” la possibilitat que prosperi un sistema de consum més just i sostenible, és un autoengany.

Evidentment, gràcies a persones que, de manera conscient i sovint molt militant, opten per consumir productes locals, ecològics o artesans, molts petits i micro productors poden tirar endavant.

Però, en un context d’augment de la inflació, sous estancats i serveis bàsics (com l’habitatge, l’energia o l’aigua) a preus inassumibles, el presupost familiar dedicat a l’alimentació s’ha d’ajustar molt. Moltes persones i famílies han hagut de reduir el percentatge de productes agroecològics o artesanals de la seva llista de la compra. I han triat opcions “menys sostenibles”, però que els permetin anar omplint el rebost.

Per altra banda, durant molt de temps s’ha plantejat que la millor opció és fer productes “de qualitat” i encarregar-se de tot el procés, de l’elaboració a la venda directa. Aquesta aposta havia de servir per prescindir dels intermediaris, i que els petits projectes agroecològics tinguessin millor viabilitat. Però la realitat és que en molts casos aquesta diversificació d’activitats suposa un volum enorme d’inversions (obradors, vehicles

de transport...), de mà d’obra, per no parlar de burocràcia.

La realitat ens diu que, per molt valor que es pugui afegir al producte, costa moltíssim que els números surtin. I amb “que els números quadrin” em refereixo al fet que es puguin cobrir les despeses i tenir uns sous mínimament dignes.

De fet, el joc de la producció “de qualitat” i la venda directa és el paral·lel al del consum responsable: una opció individual de cada pagès o ramader, que ha d’afrontar en solitari. Parlem de productors que fan cadascun la seva guerra, entrampats en el seu projecte, que no tenen temps ni capacitat per establir xarxes i projectes col·lectius. Perquè tirar endavant iniciatives compartides és complicat, llarg, i molts cops inassumible per a persones que ja passen més de dotze hores al dia cuidant terres, bestiar, collint, elaborant, repartint i gestionant paperassa.

Les solucions passen, tant en l’àmbit del consum com en el de la producció d’aliments, per solucions col·lectives. Però no de petit format. El que cal és organització popular per exigir canvis de polítiques de compra pública d’aliments (municipalitzant serveis de menjadors, canviant plecs de condicions, etc.). Però també cal recuperar el model de cooperatives agràries com a formes de col·lectivització de maquinària i instal·lacions, i com a mecanismes de comercialització i distribució.

Caldria valentia de l’economia solidària per engegar projectes d’envergadura com centrals de compres o cooperatives de transport. El consum responsable s’ha de continuar promovent, però ens calen estratègies molt més ambiciosos, i lligades amb projectes polítics que estiguin disposats a canviar les regles del joc a fons. ●

L’ESPINA

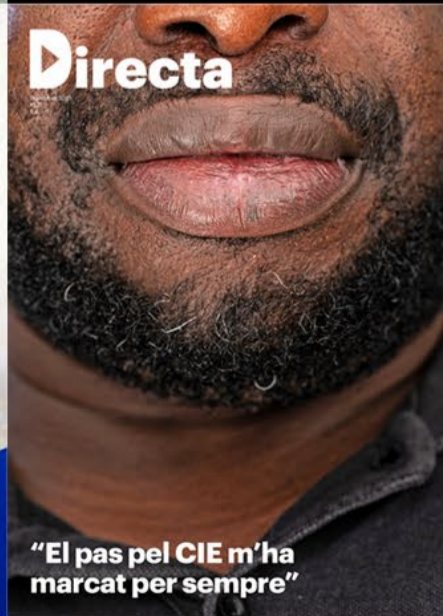
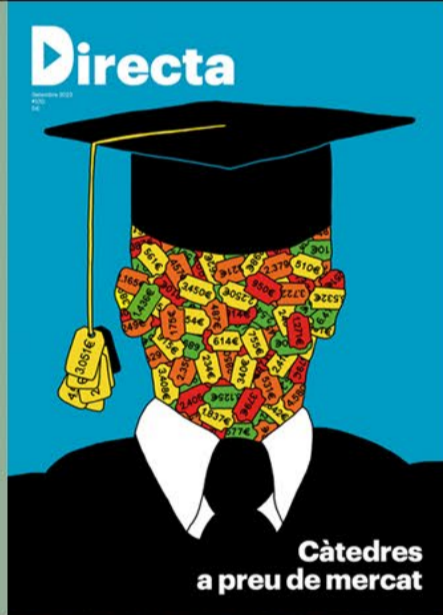
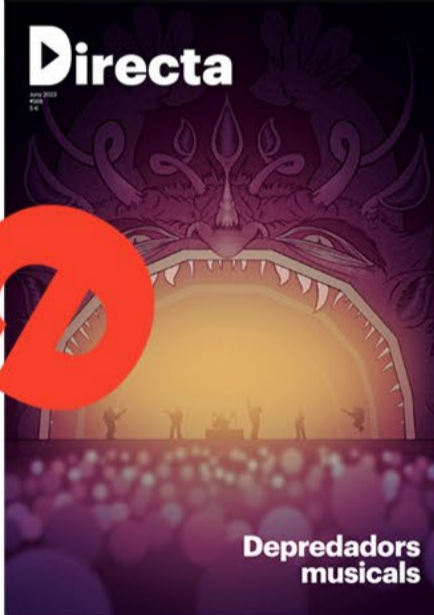
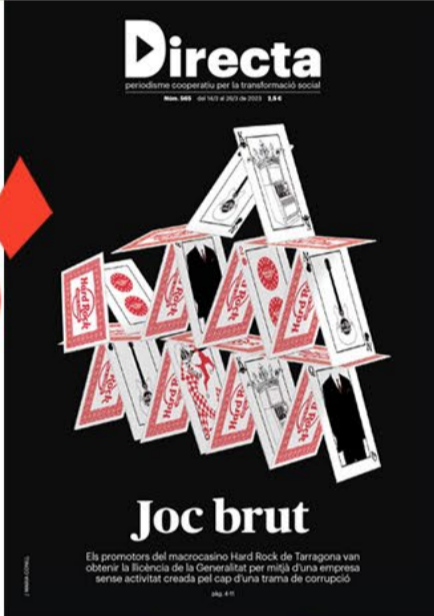

@DIBUYULS

@HELENAANILLO

Grèis

2023

Som perquè fa 18 anys vam decidir ser.

Som perquè un any més cal que continuem sent.

Som perquè hi sou.

SOTA FOCUS

4-15

El 84% de les places de residències de gent gran estan privatitzades als Països Catalans.

Grans grups controlats per fons d'inversió privats, com DomusVi, Colisée, Orpea, Vitalia Home o Amavir controlen el negoci.

Treballadores i familiars denuncien greus mancances en condicions laborals i qualitat de l'assistència a les residents.

Les patronals del negoci sociosanitari marquen les polítiques públiques d'atenció a la gent gran i imposen un model que prima optimitzar els recursos i el benefici econòmic.

SOBIRANIES

16-21

Algrà, una pedrera de cultura combativa entre arrossars a l'Horta Sud.

22-23

Virus de macrogranja

24-25

Productivitat de la terra, el cor del monstre.

26-27

Injustícia menstrual com a símptoma del patriarcat.

28-29

Jeison Castaño, 'Jeihhco', raper: "Tenim la responsabilitat de complir els somnis dels qui ja no hi són"

30

Col de gener, bona com el corder.

LA CENTRAL

32-33

'Voguing' a Filadèlfia.

INTERNACIONAL

34-37

'Cacera de bruixes' a Alemanya amb les veus crítiques contra el govern israelià.

38-39

Nous conflictes armats, nous equilibris de poder: una guerra freda del segle XXI?

L'ENTREVISTA

40-45

Jorge Reichmann: "Part del que s'anomena col·lapsisme és pessimisme ecològic"

IDEARI

46-51

L'home del sac i altres monstres que alligonen la mainada a no "anar més enllà".

52

'Vicent Torrent. La cançó popular': un gegant de la cultura en tota la seua magnitud.

53-55

L'edat de la innocència de les xarxes socials.

56-57

Entendre la crisi climàtica com un problema epistemològic.

58-59

A debat: S'ha de restringir l'accés al porno durant l'adolescència?

60-61

Relat: 'El divorci'.

SOM COOPERATIVA

62

Quan el "consum responsable" topa amb la realitat.